

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Vládní návrh zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů - důvodová zpráva

Navrhovaný zákon upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoně, opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže. Projednáváním protiprávních činů, kterých se dopustily děti mladší patnácti let, mladiství a mladí dospělí, se sleduje, aby se na toho, kdo se takového činu dopustil, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páčání protiprávního činu zdržel, a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem; řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páčání protiprávních činů.

Důvodová zpráva

I. Obecná část

1. Zhodnocení platné právní úpravy

Problematika trestní odpovědnosti, trestání a trestního stíhání mladistvých je v současné platné právní úpravě řešena v zákoně č. [140/1961](#) Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a v zákoně č. [141/1961](#) Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů. Trestní odpovědnost a trestání mladistvých je obsaženo v hlavě sedmé, § 74 až 87 tr. zák., řízení proti mladistvým je upraveno v hlavě deváté, § 291 až 301 tr. řádu. V těchto ustanoveních je vyjádřena zvýšená péče, kterou je nutno v celospolečenském zájmu mládeži věnovat (srov. čl. 32 odst. 1 Listiny základních práv a svobod). Platí obecná zásada, že pokud hlava sedmá obecné části trestního zákona neobsahuje ustanovení zvláštní, užije se na mladistvého ostatních ustanovení trestního zákona; obdobně pak, pokud hlava devátá trestního řádu neobsahuje ustanovení zvláštní, užije se i na řízení proti mladistvým obecných ustanovení trestního řádu.

Základní rozdíly od obecných ustanovení trestního zákona spočívají v tom, že trestní odpovědnost mladistvého (15 až 18 let) spočívá v odlišném hodnocení stupně společenské nebezpečnosti jako materiálního znaku trestného činu (vyšší než malý stupeň nebezpečnosti činu pro společnost, § 75 tr. zák.). Účel trestu u mladistvého sleduje především jeho výchovu se zřetelem k jeho osobním vlastnostem, k jeho rodinné výchově a k prostředí, z něhož pochází (§ 76 tr. zák.). Trestní zákon omezuje též tresty, které lze mladistvému uložit, a to na odnětí svobody, obecně prospěšné práce, propadnutí věci a vyhoštění, dále za zákonem stanovených podmínek i peněžitý trest a trest zákazu činnosti, přičemž trestní sazby odnětí svobody se u mladistvých snižují na polovinu, přičemž však horní hranice sazby nesmí převyšovat pět let a dolní hranice jeden rok. Horní hranice trestu zákazu činnosti nesmí převyšovat pět let (§ 78 a 79 tr. zák.). Ostatní tresty ukládané mladistvým takto omezeny nejsou. Zvláštní ustanovení má trestní zákon ohledně uložení podmíněného odsouzení mladistvému a ohledně zahlazení odsouzení (§ 82 a 87 tr. zák.). Dále trestní zákon umožňuje

mladistvému uložit zvláštní ochranné opatření - ochrannou výchovu (§ 84 tr. zák.), přičemž při jejím uložení může soud upustit i od potrestání, má-li za to, že ochranná výchova zajistí nápravu mladistvého lépe než trest (§ 77 tr. zák.).

Zvláštní ustanovení trestního řádu pak mají za cíl zabezpečit důsledné objasnění okolností nezbytných pro spravedlivé rozhodnutí, výchovné působení řízení na mladistvého a zajistit důslednou obhajobu mladistvého vzhledem k jeho věku a rozumové vyspělosti. K důkladnému zajištění obhajoby mladistvého směřuje především ustanovení, že již od sdělení obvinění musí mít mladistvý obhájce (§ 291 tr. řádu). V řízení by proto měly být bezpečně zjištěny všechny okolnosti (včetně poměrů mladistvého), které mají význam pro spravedlivé rozhodnutí, zejména pro výběr nejvhodnějšího opatření pro mladistvého, včetně rozhodnutí, zda má být nařízena ochranná výchova a aby bylo také možno využít všechny možnosti výchovného působení řízení na mladistvého (§ 292 tr. řádu).

Bezpečnému zjištění všech potřebných okolností slouží povinná obhajoba mladistvého, jeho povinná přítomnost při hlavním líčení a povinná přítomnost státního zástupce i při veřejném zasedání. V řízení proti mladistvým je třeba dbát toho, aby jak vyšetřování, tak i rozhodování bylo svěřováno osobám, jejichž životní zkušenosti a znalost otázek souvisejících s výchovou mládeže zaručují splnění výchovného účelu řízení. Mají přitom postupovat v nejtěsnější spolupráci se zařízeními, jimž je svěřena péče o mládež, popřípadě se zařízeními psychiatrické péče (§ 301 odst. 1 tr. řádu).

Do vazby lze vzít mladistvého jen tehdy, nelze-li účelu vazby dosáhnout jinak, neboť vazba je u mladistvého pouze podpůrným prostředkem zajištění jeho osoby, nepřicházejí-li v úvahu jiné způsoby, zákonem však výslovně neuvedené - např. opatření rodičů, umístění mladistvého v domově mládeže. Rovněž objasnění důvodů vazby předpokládá u mladistvého důsledné dodržení obsahu ustanovení § 293 tr. řádu; při vzetí mladistvého do vazby je nutno zdůvodnit, proč v tom kterém konkrétním případě nebylo možno dosáhnout zákonného účelu vazby právě jinými prostředky.

Společné řízení proti mladistvému a osobě starší osmnácti let lze konat jen výjimečně, především tehdy, je-li to nutné pro všestranné a objektivní objasnění věci (§ 296 tr. řádu). Veřejnost možno vyloučit při hlavním líčení a při veřejném zasedání [§ 297 odst. 3 písm. a) tr. řádu], jestliže je to na prospěch mladistvého. Rozsudek je však třeba i zde vyhlásit veřejně; právo obviněného zvolit si důvěrníky není nikterak dotčeno. Ustanovení § 297 odst. 3 písm. b) tr. řádu dovoluje vyloučit mladistvého z účasti při některé části hlavního líčení nebo veřejného zasedání, je-li obava, že by tato část jednání mohla na jeho mravní vývoj působit nepříznivě.

S problematikou zacházení s mladistvými úzce souvisí zákon č. [169/1999](#) Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů určující v ustanovení § 5 odst. 3 místo výkonu trestu u mladistvých a v ustanoveních § 60 až 65 upravující specifika výkonu trestu u mladistvých, dále rozvedená vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. [345/1999](#) Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, v ustanoveních § 82 až 88. V souvislosti s ukládáním ochranné výchovy mladistvému za podmínek ustanovení § 84 až 86 tr. zák. je třeba odkázat na právní úpravu

□ v zákoně č. [359/1999](#) Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, a to v hlavě páté, § 28 až 30 týkající se ústavní výchovy a ochranné výchovy,

□ v zákoně č. [94/1963](#) Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů,

□ v zákoně č. [99/1963](#) Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, zejména v ustanoveních § 176 až 189, o péči soudu o nezletilé,

□ v zákoně č. [76/1978](#) Sb., o školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů,

□ ve vyhlášce č. [64/1981](#) Sb., o školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a

□ ve vyhlášce č. [37/1992](#) Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů, zejména ustanovení § 44.

Na ustanovení § 292 tr. řádu (zjištění poměrů mladistvého) navazuje zákon č. [114/1988](#) Sb., o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. [359/1999](#) Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. S vazbou mladistvých v trestním řízení úzce souvisí zákon č. [293/1993](#) Sb., o výkonu vazby, zejména ustanovení § 7 a ustanovení § 25 a 26 upravující výkon vazby na mladistvém a vyhláška č. [109/1994](#) Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, v ustanoveních § 72 až 75.

Zásadním nedostatkem platné právní úpravy trestního postihu mladistvých pachatelů je nedostatečná diferenciací jejich trestní odpovědnosti, nepřihlížející k jiné genezi, povaze a projevům jimi spáchané trestné činnosti. Jak úprava hmotněprávní, tak úprava procesní jsou koncipovány pouze jako výjimky z úpravy obecné, a jsou proto zakotveny v jejím rámci toliko ve formě samostatných oddílů, což neumožňuje ani náležité vymezení odlišné trestní odpovědnosti mladistvých ani formulaci základních zásad a postupů charakterizujících zvláštní řízení proti mladistvým pachatelům. Přitom právě věková specifika dospívajících vyžadují natolik odlišný přístup orgánů činných v trestním řízení, včetně maximálního využívání alternativ trestů odnětí svobody a v zásadě obligatorního zapojení probačních úředníků, že by odpovídající právní úpravu nebylo možné do obecných trestněprávních norem organicky začlenit. Proto zahraniční právní úpravy stejně jako doporučení Rady Evropy jednoznačně upřednostňují samostatnou právní úpravu trestního soudnictví pro mladistvé, které se tak vyhne nejen riziku nesystémového přístupu právní regulace této oblasti, ale i pokušení aplikovat na mladistvé ve větším rozsahu než je to nezbytně nutné normy trestního práva pro dospělé se všemi z toho vyplývajícími nežádoucími důsledky, zejména pak zbytečné stigmatizace.

Opatření uplatňovaná u mladistvých pachatelů by měla mít zpravidla smíšenou povahu, tzn. zahrnovat prvky výchovné, léčebně-ochranné i takové, které zabezpečující ochranu sociálního okolí prostřednictvím kontroly, dohledu a výjimečně i izolace. Takto konstruovaná opatření by působila v obecném systému trestních sankcí cizorodě a bylo by velmi obtížné je správně vykládat a aplikovat. Zvláštní systém soudnictví nad mládeží vyžaduje ovšem i specializované odborníky, kteří budou v praxi schopni zajistit jeho bezporuchové fungování. Jde především o specializované soudy mládeže, byť vytvořené v rámci stávající obecné soustavy soudů, a specializované ostatní orgány činné v trestním řízení. Dále je to Probační a mediační služba, která byla ustavena na základě zákona č. [257/2000](#) Sb., o Probační a mediační službě, jenž nabyl účinnosti dne 1. ledna 2001, a která spolu se soudy mládeže bude mít v tomto ohledu velmi důležitou roli. Nové postavení soudů mládeže a jejich vztahy ke všem institucím podílejícím se na soudnictví pro mládež lze komplexně upravit pouze samostatnou právní úpravou.

Současná právní úprava trestání mladistvých vykazuje zejména následující nedostatky:

- vedle mladistvých není dostatečně vymezena další kategorie mladých dospělých, která také vyžaduje některé zvláštní přístupy, zejména z hlediska ukládání vhodných sankcí - opatření ochranných i trestních a dalších opatření, jejich výkonu, jakož i vedení trestního řízení,
- není dostatečně upraveno zacházení s osobami mladšími patnácti let, které se dopustily činu jinak trestného,
- není dodržena významná zásada toliko pomocné úlohy trestní represe, která u mladistvých musí být zvláště zdůrazněna,
- řešení trestních případů a ostatních deliktů mladistvých a mladých dospělých pachatelů není dostatečně individualizováno a nynější škála zákonných opatření je příliš úzká,
- nevyhovující je stávající úprava vazby mladistvého,
- v praxi není v podstatě vůbec uplatňováno ustanovení § 296 tr. řádu, o výjimečnosti společného soudního řízení proti mladistvému a osobě starší než osmnáct let, nedostatečně je v řízení vymezeno a chráněno postavení mladistvého a jeho osobnost a soukromí,
- není náležitě vymezen zvláštní postup při výkonu trestů a ochranných opatření mladistvých a mladých dospělých, který by měl u kategorie mladistvých napříště vycházet z monismu trestních sankcí, aby tak byl odstraněn difamující charakter trestního odsouzení,
- zákonné podmínky pro důslednou diferenciaci a individualizaci procesních forem řešení jejich trestné činnosti, včetně uplatnění některého z odklonů nejsou speciálně přizpůsobeny projednávání trestních věcí mladistvých a mladých dospělých,
- není respektována ani kdysi zavedená specializace na trestní věci mladistvých u obecných soudů; zcela nedostatečně je zajištěna specializace policistů; u státních zástupců je specializace zajištěna na vyšších úrovních (krajské, vrchní a Nejvyšší státní zastupitelství, není však vždy zajištěna na nejnižší úrovni u okresních státních zastupitelství - viz i pokyn nejvyššího státního zástupce č. 3/2000 ze dne

20. března 2000 (zvláštní je problematika u obhájců působících v této oblasti, kde také není s ohledem na rovnost advokátů zajištěna specializace),

- nedostatečně je zabezpečena spolupráce s Probační a mediační službou, jejíž funkční systém je teprve ve stadiu zrodu, jakož i s dalšími institucemi podílejícími se na práci s mládeží.

Oficiální statistické údaje nasvědčují tomu, že dosavadní způsob trestněprávní reakce na delikvenci mládeže nevede, přes určitý posun, k ukládání trestů nespojených s bezprostředním výkonem trestu odnětí svobody, k dostatečně pozitivním výsledkům, zejména z hlediska recidivy mladistvých a jejich další kriminální kariéry již v rámci kategorie dospělých. Naopak nelze vyloučit, že na nepříznivém vývoji v této oblasti má podíl ve vztahu k mladistvým i nedostatečná a v celoevropském kontextu již překonaná trestní politika.

Trestní soudy ukládaly v uvedeném období mladistvým nejčastěji podmíněné odsouzení. V průběhu devadesátých let každoročně více než v 70 % případů, čímž lze tuto sankci považovat z trestně politického hlediska za klíčovou. Až na výjimky se jednalo o tzv. prosté podmíněné odsouzení, tzn. bez možnosti uložit podle § 59 odst. 2 tr. zákona v rámci podmíněného odsouzení přiměřená omezení. Oproti období před rokem 1989 byla tato sankce soudy v devadesátých letech více preferována (1987 - 64 %, 1998 - 73,3 %, 1999 - 73,0 %), ale stejně jako v minulosti, tak i nyní je zákonem předpokládaná kontrola chování odsouzeného ve zkušební době podmíněného odsouzení zpravidla prováděna jen zcela formálně. Soudy dosud náležitě nevyužívají ani možnosti kombinovat podmíněné odsouzení s dohledem (1998- 0,7 %, 1999 - 1,6 %), ve smyslu novely provedené zák. č. [253/1997 Sb.](#).

Nepodmíněný trest odnětí svobody byl ukládán 14 - 11 % odsouzených mladistvých, což představuje proti období osmdesátých let výrazný posun trestní politiky ve prospěch sankcí nespojených s odnětím svobody (1987 - 20 %, 1998 - 13,4 % a 1999 - 10,8 %). Pokud však již soudy trest odnětí svobody uložily, klesl v devadesátých letech oproti letům osmdesátým podíl krátkodobého trestu v trvání do jednoho roku (1987 - 71 %, 1998 - 64,6 %, 1999 - 66,6 %).

Co do frekvence využití různých možností, jak reagovat na kriminalitu mladistvých, volily soudy v devadesátých letech relativně často i možnost upustit u mladistvých od potrestání. V tomto směru došlo k výraznému posunu ve prospěch hojnějšího využívání této možnosti ze strany soudů, který kulminoval v roce 1993, kdy takto soudy reagovaly v téměř 17 % případů (1987 - 5,5 %, 1998 - 9,3 % a 1999 - 10,1 %), avšak pouze v 0,2 % trestních věcí v roce 1998 a 1,2 % trestních věcí v roce 1999 mladistvých kombinovaly soudy upuštění od potrestání se současným vyslovením dohledu nad pachatelem.

Zbývající sankce, tj. zejména peněžitý trest a obecně prospěšné práce, které bylo nicméně možné uložit až od 1. 1. 1998, se na celkové skladbě ukládaných sankcí významně nepodílely. Totéž bohužel platí o využívání alternativních procesních postupů, jakými jsou podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání, což nepochybně souviselo s absencí legislativní úpravy Probační a mediační služby, když zmíněný zákon o Probační a mediační službě nabyl účinnosti až dne 1. ledna 2001.

Poznatky z provedené analýzy lze shrnout v konstatování, že v průběhu 90. let došlo v oblasti sankční politiky uplatňované vůči mladistvým k posunu ve prospěch opatření nespojených s odnětím svobody. Význam této bezesporu pozitivní změny je však oslaben skutečností, že vzhledem k dosud omezeným možnostem trestním právem upraveného, individualizovaného výchovného působení na svobodě se s mladistvými, poté co byli podmíněně odsouzeni, resp. u nich bylo vůbec upuštěno od potrestání, "nic nedělo". Recidiva pak mohla být u těchto mladistvých naprosto logickým důsledkem absence jakéhokoliv výchovného vedení, tj. kontroly, dohledu a pomoci po vynesení odsuzujícího rozsudku. Jedním z cílů navrhované reformy trestního práva mládeže a souvisejících institucionálních změn je proto i tyto nedostatky a mezery dosavadní úpravy odstranit.

Odborníci specializovaní na problematiku mladistvých delikventů již delší dobu kriticky hodnotí platnou trestněprávní úpravu postihu trestné činnosti mladistvých a současně upozorňují na vzrůstající kriminalitu dětí a mladistvých v posledních deseti letech. V této souvislosti shodně zdůrazňují význam hledání nových, účinnějších způsobů, které by v budoucnu tento nepříznivý vývoj zvrátily.

V úvahu je třeba vzít, že trestní zákon a trestní řád byly přijaty před téměř čtyřiceti lety a ve vztahu k věkové kategorii mladistvých doznaly přes četné zásadní novelizace z devadesátých let pouze kosmetické úpravy a dostatečně tak nereagovaly ani na novou sociálně ekonomickou situaci mládeže, ani na nové formy jejích delikventních projevů. Po historicky velmi dlouhé době, neboť základy trestního zákonodárství nad mládeží byly v naší zemi položeny již zákonem č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží, se řešení problému delikventního chování mládeže opět dostává do popředí trestně politické pozornosti. V této souvislosti nelze pominout, že již v průběhu šedesátých a na počátku sedmdesátých let tehdejší Výzkumný ústav kriminologický prosazoval na základě svých výzkumných prací ustavení samostatného trestního soudnictví nad mládeží a také v hlavním referátu české delegace na III. Mezinárodním sympoziu ke kriminalitě mládeže, které se uskutečnilo v Praze v roce 1971, zazněl jednoznačný požadavek na zřízení samostatných soudů mládeže. Tyto snahy však v důsledku tehdy nastoupené "normalizace" nedošly svého legislativního vyjádření.

Navrhovaná reforma trestního práva v oblasti soudnictví nad mládeží je zároveň motivována snahou zakomponovat do nové právní úpravy východiska tzv. restorativní (obnovující) justice, která klade důraz na vyváženou, spravedlivou reakci společnosti na trestný čin mladistvého, která se nezříká své spoluodpovědnosti za jeho selhání a vyvozuje z něj důsledky nejen pro něj samotného, ale i pro řešení problémů dalších zúčastněných osob a skupin spojených s trestným činem. Poškozený by měl dostat větší prostor k uplatnění svých oprávněných požadavků na morální i finanční satisfakci, sociální okolí mladistvého i oběti jeho činu by měly mít možnost spolupodílet se na odčinění způsobených škod, mladistvý by měl být stimulován k převzetí osobní, tj. nikoli pouze formální trestní odpovědnosti za spáchaný čin a nápravu jím způsobených následků. Takový přístup se ukazuje v zahraničních analýzách jako účinnější než jednostranně orientovaná paternalistická reakce, která se soustřeďuje mnohem více na minulost a trestný čin, než na budoucnost, mladistvého a poskytnutí mu příležitosti osobně se podílet na znovuoobnovení konfliktem dotčených mezilidských vztahů. Taková východiska by měla, podobně jako je tomu v moderních zahraničních právních úpravách (např. v Rakousku, v Německu, Kanadě či Novém Zélandu), vytvořit i v České republice vhodné právní prostředí pro rozvíjení moderní trestní politiky.

2. Hlavní principy navrhované úpravy

Předkládaný návrh nového zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní jednání a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých dalších zákonů je koncipován tak, že vymezuje rozdíly navrhované speciální právní úpravy odpovědnosti za spáchané činy a o soudnictví ve věcech mládeže oproti obecné úpravě obsažené v trestních kodexech a v souvisejících právních předpisech.

Smyslem nové právní úpravy v samostatném kodexu je upravit komplexně hmotněprávní i procesní aspekty trestání mládeže, nově konstituovat systém specializovaných soudů mládeže a jasně vymezit ucelenou škálu možných reakcí na trestnou činnost mládeže.

Zákon bude především upravovat podmínky, postup a rozhodování ve věcech protiprávních činů dětí mladších patnácti let (činy jinak trestné), mladistvých (provinění) i mladých dospělých (trestné činy) a výkon soudnictví pro mládež. Základem navrhované právní úpravy jsou obecné zásady této úpravy, základy trestní odpovědnosti mladistvých a sankce ukládané jim za provinění, jakož potřebné odchylky v trestním řízení, které vyplývají ze specifík řízení ve věcech mladistvých. Dále bude nový zákon upravovat hlediska rozhodná pro jeho uplatnění v trestních věcech mladých dospělých a postupy a opatření přijímaná vůči osobám mladším než patnáct let. Na mladé dospělé se užije ustanovení tohoto zákona o mladistvých, pokud není výslovně uvedeno jinak.

Návrh zákona o soudnictví ve věcech mládeže vychází z řady obecných principů zakotvených v trestněprávních normách. Ve vztahu k obecnému trestnímu právu je však normou speciální upravující odchylně základy trestní odpovědnosti mladistvých, systém opatření jako právních následků jejich trestného jednání, výkon soudnictví nad mladistvými v trestních věcech a některé zásadní odchylky řízení ve věcech mladistvých, dále hlediska rozhodná pro jeho uplatnění v trestních

věcech mladých dospělých a postupy a opatření přijímané vůči dětem mladším 15 let a trestně neodpovědným mladistvým a mladým dospělým, kteří se dopustili činů jinak trestných.

Zákon o soudnictví nad mládeží by se měl vztahovat na tři věkové skupiny mládeže:

□ na děti mladší patnácti let,

□ na mladistvé (pro účely tohoto zákona jsou to ti, kteří v době spáchání provinění dovršili patnáctý rok a nepřekročili osmnáctý rok svého věku) a

□ na mladé dospělé (pro účely tohoto zákona jsou to ti, kteří v době spáchání trestného činu dovršili osmnáctý rok a nepřekročily dvacátý prvý rok svého věku).

Diferenciace trestní odpovědnosti by tedy měla být upravena podle jednotlivých věkových skupin.

Navrhuje se přitom, aby počátek trestní odpovědnosti zůstal spojen s dovršením patnáctého roku věku, předpokládá se však, že u mladistvých bude předmětem pozornosti jejich duševní stav i z hlediska dosažení určitého stupně rozumové a mravní vyspělosti. Návrh zákona tedy nepředpokládá snížení věkové hranice trestní odpovědnosti. Zastánci snížení hranice trestní odpovědnosti poukazují na nárůst kriminality páchané dětmi do 15 let, její zvyšující se brutalitu a závažnost. Řešení těchto znepokojujících jevů však namísto snižování věkové hranice trestní odpovědnosti mnohem lépe zajistí celková reforma trestního soudnictví nad mládeží, která umožní použít některých specifických výchovných a ochranných opatření stanovených zákonem o trestním soudnictví nad mládeží i vůči kategorii trestně neodpovědných dětí, které se dopustily činu jinak trestného, aniž je vystaví riziku kriminální stigmatizace.

Dítě, které v době spáchání činu nedovršilo patnáctý rok svého věku, proto není podle návrhu tohoto zákona trestně odpovědné. Proti takovému dítěti, které se dopustilo činu jinak trestného, lze však použít opatření potřebná k jeho nápravě, výchově i ochraně, neboť i tyto činy vyžadují vhodnou reakci. Tato opatření uloží soud mládeže, nikoli však v trestním, ale v občanském soudním řízení, a to buď podle tohoto zákona nebo podle zákona o rodině v návaznosti na zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Takový postup dovoluje lépe přihlídnout k specifikům, která se vážou k této skupině mládeže, ale zároveň opatření ukládaná soudem pro mládež, který je specializovaný na projednávání delikventního chování mládeže, mohou být i dostatečně razantní tak, aby bylo zajištěno náležité ovlivnění dalšího chování dítěte mladšího patnácti let, a to v návaznosti na jeho případná předchozí trestní soudem projednávaná delikventní jednání. Současně bude zabezpečena také dostatečná ochrana společnosti před případným dalším protiprávním jednáním takového dítěte. Obdobně bude postupováno u trestně neodpovědných mladistvých (např. pro nepřičetnost).

Naproti tomu mladistvý je již trestně odpovědný podle tohoto zákona. Obdobně je tomu i u kategorie mladých dospělých, kde základy trestní odpovědnosti, škála trestů i způsob projednávání jejich trestné činnosti se již blíží dospělým. Dokonce u nejzávažnějších trestných činů mladých dospělých zákon předpokládá možnost postoupení takové trestní věci obecnému soudu se všemi důsledky z toho vyplývajícími.

Opatřeními podle tohoto zákona jsou trestní opatření, ochranná a výchovná opatření a jim obdobná opatření přijímaná v rámci alternativního řešení trestních věcí mimo standardní soudní řízení. Navrhovaný zákon by měl komplexně upravit především základy trestní odpovědnosti, sankce a výkon trestního soudnictví nad mladistvými, což je u nás tradiční, a mladými dospělými. Ve srovnání se současným právním stavem bude v souladu s právní úpravou běžnou v zemích Evropské Unie a v duchu doporučení Rady Evropy nově zákonem vymezena skupina mladých dospělých. Mladí dospělí, tj. jedinci ve věku do dovršení 21 let, se vyznačují řadou odlišných psychologických, sociálních i kriminologických specifik, které je jako věkovou skupinu odlišují od kategorie mladistvých i kategorie dospělých pachatelů. Jejich často navenek okázale demonstrováná fyzická a mentální vyspělost nekoresponduje s jejich psychologickou zralostí a může vést sociální okolí ke klamné představě o jejich zcela dokončeném sociálním vývoji a tím i k požadavku reagovat nekompromisně na jejich případné kriminální selhání. Mladí dospělí jsou přitom často v tzv. sociálním vakuu, kdy již nebo ještě nikam nepatří, neboť původní prostředí (zpravidla rodina) jim již nestačí a vlastní si ještě nevytvořili. Tato ambivalence mezi očekáváním a nenaplněnou realitou může u některých z nich vést ke kriminálním deliktům (typicky např. agresivní jednání fotbalových fanoušků, experimenty a

delikvence spojená s drogami, vandalství a jiné podobné kriminální projevy příznačné právě pro tuto věkovou skupinu).

Z těchto kriminologických a psychologických výzkumů mladých dospělých vycházejí doporučení Rady Evropy (srov. např. doporučení X. kriminologického kolokvia Rady Evropy k trestní politice uplatňované u mladých dospělých, 25. - 27.11.1991, PC-CC(91); srov. též zákonodárství některých evropských zemí jako je např. Švédsko, Nizozemí, aj), zařadit tuto věkovou kategorii, s výjimkami pachatelů závažných trestných činů, pod režim trestního soudnictví nad mladistvými a využít tak speciální instrumentarium tohoto trestního systému namísto tradičně represivně orientovaného systému pro dospělé v zájmu lepší sociální reintegrace této věkové skupiny do společnosti. Tímto způsobem se sleduje i snížení rizika předčasné stigmatizace a s tím souvisejícího nebezpečí další kriminalizace (která je pro společnost mnohem dražší než využití nástrojů trestního soudnictví nad mladistvými) ve všech v úvahu přicházejících případech, tedy především u méně a středně závažných trestných činů páchaných mladými dospělými. V tom spočívá hlavní důvod navrhovaného zařazení mladých dospělých pod režim tohoto zákona. Kromě toho je tento princip v souladu i s přizpůsobováním našeho právního řádu s právními úpravami zemí EU, kde se tato věková kategorie do samostatné právní úpravy trestního soudnictví nad mládeží běžně v užším či širším rozsahu zařazuje.

V návaznosti na vymezení nové kategorie mladých dospělých se proto navrhuje speciálním způsobem upravit principy jejich trestání a výkon trestního soudnictví. V zásadě by přitom mělo platit, že mladí dospělí, jsou již trestně odpovědní obdobně jako dospělí, ale zákon upraví jinak některé odchylky týkající se zejména jejich trestání, použití alternativních i výchovných opatření, jakož i výkonu trestního soudnictví, kde by měla platit obdobná úprava jako u mladistvých. Odchylky platné pro trestání mladých dospělých by měly být používány rovněž v případech, kdy mladistvý překročí osmnáctý rok svého věku a budou pro takový postup splněny zákonné podmínky.

3. Soulad navrhované právní úpravy s ústavním pořádkem České republiky, s mezinárodními smlouvami, jimiž je Česká republika vázána, slučitelnost s právními akty Evropských společenství

Předkládaný návrh zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní jednání a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých dalších zákonů je plně v souladu s ústavním pořádkem ČR, s mezinárodními úmluvami, jimiž je ČR vázána. Právní akty Evropské unie předmětnou oblast neupravují. Do systému trestní justice se v rámci stávající soudní soustavy obecných soudů včleňuje nový subjekt, přičemž důsledně respektuje ústavní úlohu soudů i meze zásahů do občanských práv a svobod, jak je stanoví zejména Listina základních práv a svobod.

Ústavním východiskem této právní úpravy je zejména hlava pátá a čl. 32 Listiny základních práv a svobod.

Návrh zákona plně respektuje mezinárodní dokumenty přijaté pro oblast zacházení s delikventní mládeží, konkrétně:

- Minimální standardní pravidla soudnictví nad mládeží (tzv. Pekingská pravidla, rezoluci OSN č. 40/33 ze dne 29. 11. 1985),
- Směrnici OSN pro prevenci kriminality mládeže (tzv. Riyadskou směrnicí, rezoluci OSN č. 45/112 ze dne 14. 12. 1990),
- Pravidla OSN k ochraně mladistvých zbavených osobní svobody (rezoluci OSN č. 45/11 ze dne 14. 12. 1990),
- Úmluvu o právech dítěte (rezoluce OSN 44/25 z 20.11.1989, viz sdělení Ministerstva zahraničních

věcí č. [104/1991](#) Sb.).

Návrh zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní jednání a o soudnictví pro mládež a o změně některých dalších zákonů naplňuje reálným obsahem ta ustanovení Úmluvy o právech dítěte (dále jen Úmluvy), která korespondují s předmětem jeho úpravy. Podle čl. 37 písm. b) Úmluvy se smluvní strany zavázaly zabezpečit, aby žádné dítě nebylo nezákonně nebo svévolně zbaveno svobody.

Zatčení, zadržení nebo uvěznění dítěte se provádí v souladu se zákonem a používá se pouze jako krajní opatření a na nejkratší nutnou dobu. Projednání Úvodní zprávy České republiky o plnění Úmluvy v roce 1997 před Výborem pro práva dítěte OSN v Ženevě přineslo některé kritické připomínky a závěry i pro oblast soudnictví nad mládeží. Výbor OSN kromě jiného doporučil ČR provést v duchu Úmluvy v co nejkratší době reformu trestního práva a soudnictví nad mládeží a v souvislosti s tím zajistit i odbornou přípravu příslušných specialistů.

Soudnictví ve věcech mládeže není specifickým předmětem právní úpravy Evropské unie.

Pokud jde o dokumenty Rady Evropy orientované na mládež nutno uvést především

- Doporučení Rady Evropy č. R (87)20, týkající se společenské reakce na kriminalitu mládeže,
- Doporučení Rady Evropy č. R(88)6, týkající se společenské reakce na kriminalitu mládeže z řad mladých lidí pocházejících z přistěhovaleckých rodin,
- Rezoluci č. R(66)25, o krátkodobém zacházení s mladistvými pachateli do 21 let věku.

Z obecných trestně politických dokumentů Rady Evropy jde o:

- Rezoluci č. R(65)1, o trestech nahrazujících trest odnětí svobody,
 - Doporučení č. R(87)18, o zjednodušení trestního řízení,
 - Doporučení č. R(92)17, o jednotném postupu při ukládání trestů,
 - Doporučení č. R(70)1, k praktické organizaci opatření dohledu a pomoci podmíněně odsouzeným nebo podmíněně propuštěným,
 - Doporučení č. R(87)3 - Evropská vězeňská pravidla (tj. přepracovaná rezoluce (73)5) a v neposlední řadě
 - Doporučení č. R(99)22, ohledně přeplněnosti vězeňských zařízení a nárůstu počtu vězněných osob.
- Návrh zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní jednání a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých dalších zákonů plně vyhovuje všem uvedeným doporučením a respektuje uvedené rezoluce Rady Evropy.

Navrhovaná úprava je v souladu s Ústavou i ústavním pořádkem České republiky.

Zvolený přístup ke konstitování soudů mládeže plně vyhovuje požadavkům mezinárodních úmluv upravujících základní lidská práva a svobody, jmenovitě pak Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, i doporučením příslušných mezinárodních institucí, zejména Organizace spojených národů a Rady Evropy, které dlouhodobě věnují otázkám soudnictví ve věcech mládeže v kontextu trestní justice a prevence kriminality značnou pozornost.

Problematika kompetencí a postavení soudů mládeže není upravena předpisy práva Evropských společenství, nýbrž náleží do působnosti vnitrostátní legislativy.

Návrh zákona tedy není v rozporu s předpisy práva Evropských společenství.

4. Předpokládaný hospodářský a finanční dosah navrhované úpravy, dopad na státní rozpočet

Navrhovaný zákon předpokládá, že soudnictví ve věcech mládeže budou vykonávat specializovaní soudci, kteří pro tuto činnost budou mít kromě jiného zvláštní odbornou průpravu. I když u okresních a krajských soudů se do určité míry specializace soudců, kromě jiného i v trestním řízení proti mladistvým, již v současné době uplatňuje, nelze ji zajistit u těch okresních soudů, kde je na trestním úseku činný jeden nebo dva soudci. V těchto případech je specializace podmíněna personálním posílením uvedených soudů tak, aby alespoň jeden soudce mohl být reálně vyčleněn na agendu delikvence osob mladších patnácti let, mladistvých a mladých dospělých. Personální posílení okresních soudů je odůvodněno i nárůstem věcí, které tyto soudy budou projednávat. Předpokládá

se, že podle uvedeného zákona se budou specializované senáty okresních soudů zabývat delikvencí dětí, které v době spáchání činu nedovršily 15 rok svého věku (v roce 1999 bylo takových osob zjištěno 10 757). Posouzení takových případů nepředpokládá jednorázové rozhodnutí, ale dlouhodobé sledování a případnou modifikaci uplatněných opatření (obdobně, jako je tomu v současné době např. v opatrovnických věcech). Nárůst pracnosti bude pro okresní soudy představovat i část trestního řízení proti tzv. mladým dospělým (celkem se jedná o téměř 20 000 osob ročně), u nichž se budou rovněž (byť jen v odůvodněných případech) aplikovat postupy shodné jako v řízení proti mladistvým. Celostátně bude nutné v porovnání se stávajícím stavem posílit okresní soudy celkem o 31 soudců s průměrným měsíčním platem 49 656 Kč, což na mzdových nákladech, pojistném a přidělu do FKSP představuje výdaje ze státního rozpočtu ve výši 23644 tis. Kč ročně. Soustavu státního zastupitelství bude třeba ze stejných důvodů na okresní úrovni posílit o 52 státních zástupců, což na stejných nákladech jako u soudců představuje výdaje ze státního rozpočtu ve výši 36 355 tis. Kč ročně. Zároveň bude nutné navýšit počty zaměstnanců soudů a státních zastupitelství o 129 osob, což představuje náklady na platy, vč. pojistného a přidělu do FKSP 22 073 tis. Kč.

Náklady na vybavení (nábytek, výpočetní a kancelářská technika) se odhadují na 30104 tis. Kč, režijní náklady (poštovné, telefonní poplatky a energie) na 6360 tis. Kč a náklady na pronájmy ve prospěch soudů a státních zastupitelství 6360 tis. Kč.

U krajských soudů, vrchních soudů a Nejvyššího soudu budou vytvořeny specializované senáty ze stávajících soudců, a proto nebude nutné počet soudců u těchto soudů zvyšovat.

Náklady na školení organizované v rámci resortu spravedlnosti pro všechny soudce a státní zástupce působící na daném úseku činnosti soudů představují ročně částku 270 tis. Kč.

Náklady na vybudování funkčního systému probační a mediační služby souvisejí s aplikací zákona č. [257/2000](#) Sb., o Probační a mediační službě České republiky, který je účinný od 1. ledna 2001 a v současné době je ustanovována samostatná Probační a mediační služba.

V souvislosti s nárůstem pracovních úkolů Probační a mediační služby v souvislosti se zavedením soudnictví pro mládež se předpokládá, že bude nutno vytvořit nová systematizovaná místa úředníků Probační a mediační služby a jejich asistentů, přičemž je předpokládán nárůst o 35 úředníků s platem 17300 Kč a o 17 asistentů s platem 14300 Kč.

Náklady na vybavení Probační a mediační služby (nábytek, výpočetní a kancelářská technika) se odhadují na 7384 tis. Kč, režijní náklady (poštovné, telefonní poplatky a energie) na 1560 tis. Kč a náklady na pronájmy 1560 tis. Kč.

Náklady na školení organizované v rámci resortu spravedlnosti pro všechny úředníky a asistenty Probační a mediační služby působící na daném úseku projednávání protiprávní činnosti mládeže představují ročně částku 70 tis. Kč.

Celkové náklady by tedy měly činit 148 773 tis. Kč. O tuto částku bude nutné zvýšit rozpočet kapitoly Ministerstva spravedlnosti.

II. Zvláštní část

K části první

K § 1 a 2:

V § 1 je upraven účel zákona, který v návaznosti na předmět úpravy je vymezen zejména z hlediska prevence protiprávní činnosti mládeže, jež je základní skupinou, na kterou je třeba zaměřit pozornost celé justice i společnosti tak, aby každý z této skupiny, kdo se dopustil protiprávního jednání, ať už jde o mladistvého, mladého dospělého nebo dítě mladší patnácti let, byl projednán podle tohoto zákona, podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním

jednáním, bylo mu uloženo vhodné a přiměřené opatření a v konečném důsledku našel společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému a mravnímu vývoji.

Dále je zde stanovena důležitá zásada, že pokud tento zákon neobsahuje ustanovení zvláštní, užije se na toho, kdo v době spáchání činu nepřekročil dvacátý prvý rok věku obecných předpisů, čímž je obecně stanovena podpůrná platnost trestního zákona a trestního řádu, ale i zákona č. [359/1999](#) Sb., o sociálně-právní ochraně mládeže, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. [94/1963](#) Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. [99/1963](#) Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

V ustanovení § 2 pak návrh zákona vymezuje pro účely tohoto zákona některé důležité pojmy, a to protiprávní jednání, mládež, mladistvý, mladý dospělý, dítě mladší patnácti let, dospělý, opatření podle tohoto zákona, orgány činné podle tohoto zákona, soud mládeže a obecný soud. Pokud jde o další pojmy použije se obdobně na výklad některých pojmů v trestním řádu (§ 12 tr. řádu).

K § 3:

Nově a komplexněji než v jiných našich právních předpisech jsou v návrhu zákona definovány zásady právní úpravy, které vycházejí z principu, že všechna opatření, postupy a prostředky upravené zákonem o odpovědnosti mládeže a o soudnictví ve věcech mládeže je třeba využívat k obnovení narušených sociálních vztahů, integraci mladistvého do širšího sociálního prostředí a k prevenci zločinnosti.

Základní zásady této právní úpravy jsou formulovány s využitím poznatků získaných komparativní analýzou zahraničních trestněprávních předpisů a zkušeností potvrzených provedenými kriminologickými výzkumy a navazují i na tradice prvního československého zákona o trestním soudnictví nad mládeží. S přihlédnutím k tomu, že ochrana společnosti před trestnou činností mládeže je nejlépe dosažitelná řádnou výchovou dětí mladších patnácti let, mladistvých a mladých dospělých, čehož lze dosáhnout především respektováním jejich potřeb a vytvářením vhodného sociálního zázemí pro jejich zdravý duševní, tělesný a sociální vývoj a společensky prospěšné uplatnění, se předpokládá, že zároveň budou představovat závazná výkladová pravidla pro všechna ustanovení zákona.

Návrh nového zákona dále vychází především z toho, že mládež s ohledem na svá věková specifika vyžaduje v trestním procesu zvláštní způsob zacházení, a proto je třeba každou trestní věc mladistvého a mladého dospělého řešit individuálně se zřetelem na všechny okolnosti trestného činu, osobnost dospívajícího, ale i potřeby poškozeného a zájmy jejich blízkého sociálního okolí s cílem obnovit narušené sociální a právní vztahy, přičemž ve vhodných případech je třeba využít alternativních způsobů řešení trestních věcí. Při ukládání opatření podle tohoto zákona budou respektovány i národnostní, kulturní a náboženské tradice mladistvých, jakož i osob mladších patnácti let (např. při reakci na kriminalitu mládeže pocházející z přistěhovaleckých nebo romských rodin, kdy se předpokládá i možnost umístění v jiné rodině - viz § 16).

Při projednávání konkrétních věcí je pak třeba zvažovat i skutečnost, že mládež, která se dopouští trestné činnosti, potřebuje nejen dohled a vedení k životu v souladu se zákonem, ale vzhledem ke své specifické situaci, úrovni vývoje a stupni zralosti, také poradenství a pomoc. Mezi specifická práva osob mladších patnácti let, mladistvých a mladých dospělých patří i právo na ochranu před zásahy do jejich osobní svobody a soukromí.

Nový zákon vychází také z předpokladu, že mladiství a mladí dospělí nemusí odpovídat za své protiprávní jednání stejným způsobem jako osoby starší 21 let, přičemž však musí vždy nést za své chování následky přiměřené svému věku a dosaženému stupni vývoje.

Soudci, státní zástupci, úředníci probační a mediační služby působící v trestních věcech mladistvých a mladých dospělých budou vybíráni z osob, které mají dostatek životních zkušeností, a bude jim poskytnuta speciální průprava v zacházení s mládeží. U obhájců se bude ke stejným požadavkům přihlížet při jejich ustanovování podle § 38 a násl. tr. řádu. Volbu obhájce mladistvým (§ 37 tr. řádu) však nelze z těchto hledisek omezovat.

Speciální vzdělávání soudců, státních zástupců a úředníků probační a mediační služby působících v trestních věcech mladistvých a mladých dospělých bude zajišťovat Ministerstvo spravedlnosti prostřednictvím Institutu pro další vzdělávání soudců a státních zástupců.

K § 4:

Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní jednání a o soudnictví ve věcech mládeže počítá s vytvořením speciálních soudů mládeže s tím, že jejich funkci budou plnit specializované senáty a samosoudci obecných soudů, přičemž u těch soudů, kde jich bude více, vytvoří zvláštní oddělení soudu. Proto podle návrhu zákona soudnictví v trestních věcech mladistvých, mladých dospělých a ve věcech posuzování činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími patnácti let vykonávají jako soudy mládeže specializované senáty na všech okresních, krajských a vrchních soudech a v rámci trestního kolegia Nejvyššího soudu.

Soudy mládeže by měly vykonávat soudnictví v trestních věcech mladistvých, mladých dospělých a ve věcech posuzování činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími patnácti let. V řízení zahájeném podle tohoto zákona proti mladistvému nebo mladému dospělému bude možno pokračovat za splnění zákonných předpokladů i po dosažení dospělosti. Systémovému přístupu odpovídá i možnost řešit při rozhodování trestních věcí mladistvých rovněž související otázky práva rodinného a sociálně-právní ochrany dětí.

K § 5:

Mladistvý je zásadně trestně odpovědný podle tohoto zákona. Návrh zákona však reflektuje skutečnost, že stupeň rozumové a mravní vyspělosti zejména okolo 15 let věku je u jednotlivých mladistvých velmi rozdílný, a proto stanoví, že mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.

Tato koncepce trestní odpovědnosti mladistvých navazuje na úpravu čs. zákona o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931, která obdobně vycházela z tzv. podmíněné přičetnosti, závislé na v době činu dosaženém stupni intelektuálního a mravního vývoje mladistvého (srov. i 3 německého zákona o soudech mládeže /Jugendgerichtsgesetz - BgB1. I. S. 3427, BgB1. III. 451-1/). Mladistvý je podle této konstrukce beztrestný, nemohl-li pro zjevnou a značnou nezralost (zaostalost) v době činu rozpoznat stupeň nebezpečnosti svého jednání nebo své jednání ovládat. Zákon zde tedy bude pouze vyžadovat, aby si mladistvý byl vzhledem ke stupni svého vývoje schopen uvědomit, že "dělá něco špatného", co hrubě odporuje normám společnosti, ve které žije, nebo aby byl schopen odpovídajícím způsobem usměrnit svoje chování. Proto nebude zpravidla obtížné posoudit případy, kdy došlo ke spáchání závažných kriminálních deliktů (např. vraždy, znásilnění, loupeže) nebo klasických trestných jednání (např. krádeže, podvody, vydírání), kdy si mladistvý zpravidla musel být vědom toho, že jedná v rozporu se zákonem. Obtížnější může být posouzení jednání (např. drobných případů neoprávněného užívání cizí věci, omezování osobní svobody, výtržnictví apod.), které sice překročilo meze stanovené trestním zákonem, avšak ne vždy musí být mladistvému vzhledem k stupni jeho duševní zralosti jasné, že tyto hranice svým jednáním již překročil. Nezralost mladistvého přitom musí být podstatná, tj. musí být zřejmé, že v době činu ještě nedosáhl po stránce intelektuální nebo po stránce mravní takového stupně vývoje, jakého zpravidla dosahují jeho vrstevníci. V praxi tedy bude přibírán znalec z oboru psychiatrie mládeže ke zkoumání mladistvého jen v případech, kdy na základě výsledků dokazování budou pochybnosti o jeho duševní zralosti, obdobně jako tomu je v případech pochybností o plné přičetnosti (srov. č. [24/1976](#) Sb. rozh. tr.).

Vzhledem k tomu, že návrh zákona vychází ze zásady, že na každý čin, a to i čin jinak trestný je třeba adekvátně reagovat, stanoví s přihlédnutím k specifickému způsobu reakce na delikty mládeže i postup soudu pro mládež v případě, dopustí-li se mladistvý, který není trestně odpovědný z důvodu nízké rozumové a mravní vyspělosti, činu jinak trestného, kdy vůči němu budou použity obdobně

postupy a opatření uplatňovaná podle tohoto zákona u dětí mladších patnácti let v občanském soudním řízení.

K § 6:

Návrh zákona předpokládá rozlišení protiprávních činů mládeže v závislosti na tom, zda se takového činu, který je vymezen v trestním zákoně, dopustil mladistvý, mladý dospělý nebo dítě mladší patnácti let.

Vzhledem k charakteru a specifické povaze delikventních projevů mládeže a nutnosti na ně včas reagovat by se v systému soudnictví nad mládeží měly projednávat tři kategorie soudně projednávaných činů: trestné činy u mladých dospělých, provinění u mladistvých a činy jinak trestné, jichž se dopustilo trestně neodpovědné dítě nebo trestně neodpovědný mladistvý či mladý dospělý. Nevhodnost použití termínu trestný čin u kategorie mladistvých pachatelů vyplývá z toho, že nevyjadřuje přesně podstatu jednání mladistvého, když společnost je za takové jeho jednání přinejmenším spoluodpovědná, neboť se jí nepodařilo vytvořit vhodné náhradní výchovné prostředí (v případech, že mladistvý musel vzhledem k nefunkční rodině vyrůstat v ústavním zařízení, které bohužel často samo přispělo k jeho delikventním projevům) nebo chyběly vhodné a včasné výchovné zásahy do jeho narušeného rodinného prostředí. Ze strany mladistvého se proto jedná skutečně více než o trestný čin o pouhé provinění, které v sobě neobsahuje tak výrazné odsouzení a tím i stigmatizující prvky jako je tomu u termínu trestný čin. Ostatně z takové kritické analýzy vycházel i zákonodárce v roce 1931, když ve svém zákoně o trestním soudnictví nad mládeží důsledně označuje všechny činy spáchané mladistvými za provinění, bez ohledu na to, zda by byly tehdejší trestněprávní terminologií označeny u dospělých jako přestupky, přečiny či zločiny (srov. k tomu i řadu současných evropských i mimoevropských právních úprav).

Provinění by měla být formou delikvence mladistvých, korespondující trestným činům dospělých osob. Pro jejich posuzování by měl platit trestní zákon s výjimkami stanovenými zákonem o soudnictví ve věcech mládeže. Stupeň nebezpečnosti činu, který je u provinění mladistvého větší než malý, se bude při posuzování viny mladistvého určovat stejně jako u dospělých vzhledem k významu chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobu provedení činu a jeho následkům, okolnostem, za kterých byl čin spáchán, osobě pachatele, míře jeho zavinění a jeho pohnutce (srov. platný § 3 odst. 4 tr. zák.).

K § 7 a 8:

Návrh zákona v těchto ustanoveních upravuje odlišnosti úpravy důvodů zániku trestnosti u mladistvých s ohledem na specifika této věkové kategorie, a to jednak z důvodu účinné lítosti a jednak pro promlčení trestního stíhání.

Především rozšiřuje i důvody zániku trestnosti tak, že v ustanovení § 6 upravuje zvláštní ustanovení o účinné lítosti, podle kterého vedle obecných podmínek obsažených v § 65 a § 66 trestního zákona též zaniká trestnost činu spáchaného mladistvým, jestliže mladistvý po spáchání činu svým chováním projevuje účinnou snahu po nápravě, dobrovolně odstranil nebo napravil způsobený následek, zejména nahradil způsobenou škodu nebo učinil opatření potřebná k její náhradě nebo se jinak pokusil odčinit způsobené následky, a trestný čin neměl trvale nepříznivých následků pro poškozeného nebo pro společnost. Postup podle tohoto ustanovení bude samozřejmě třeba zvažovat z hlediska účelu trestu, a proto uložení trestu nebo jiného opatření v trestním řízení nesmí být potřebné ani v zájmu individuální nebo generální prevence.

S přihlédnutím k tomu, že včasná reakce na spáchaný trestný čin u této kategorie pachatelů je mimořádně důležitá (srov. i rozhodnutí Ústavního soudu ČR ze dne 22. března 1995 sp. zn. IV ÚS 173/94 - publikované pod č. 16/1995, sv. 3 Sb. nál. a usn. ÚS ČR, C. H. Beck 1995, s. 103), upravuje návrh zákona odlišně od trestního zákona i promlčecí doby u provinění. Ohledně počátku, stavení a

přerušeni promlčecí doby však bude platit obecná úprava v trestním zákoně. S ohledem na naše mezinárodní závazky bylo nutno vyloučit zánik trestnosti uplynutím promlčecí doby u trestných činů uvedených v § 67a trestního zákona.

K § 9 a 10:

Oproti současné platné právní úpravě založené na dualismu sankcí se nově zavádí odstupňovaný a vnitřně provázaný systém opatření pro mladistvé, který nabízí širokou škálu možností, jak reagovat na trestnou činnost mladistvých, čímž se vytváří podmínky pro potřebnou individualizaci řešení trestních věcí mladistvých osob. Prioritní je zde zájem na ochraně mladistvých před škodlivými vlivy, vytvoření podmínek pro jejich zdravý sociální a duševní rozvoj, obnově jejich jednáním narušených sociálních vztahů a dosažení toho, aby se v budoucnu zdrželi páčání trestné činnosti.

Jiná filosofická východiska nového zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní jednání a o soudnictví ve věcech mládeže, se kromě jiného postupu, řízení, subjektů a druhů reakcí na trestnou činnost spáchanou mladistvými odrážejí i v jeho úmyslně odlišné terminologii. Zatímco trestní kodexy pro dospělé jsou zaměřeny do minulosti, ke spáchanému trestnému činu a okolnostem, které zde byly především v době jeho spáčení, je trestní právo pro mladistvé orientováno do budoucnosti a těžiště jeho zájmu proto logicky spočívá v přijímání takových opatření, prostřednictvím kterých lze předejít recidivě. Nebylo by proto ani účelné ani formálně a věcně přesné označovat takovou sociální reakci na delikt spáchaný mladistvým vžitým termínem trest (v jehož samotné podstatě a názvu je zakomponována především újma a odplata za minulý čin), ale naopak je třeba jinak zaměřenou reakci společnosti i jinak pojmenovat. Vhodným termínem je termín opatření, který sice též zahrnuje nebo může zahrnovat komponent újmy (u závažnějších trestných činů), ale jeho hlavní obsah spočívá v aktivním zacházení a působení na dosud napravitelného, protože ještě mentálně, morálně a sociálně nezralého dospívajícího jedince.

Právními následky provinění - opatřeními - jsou podle návrhu zákona ochranná opatření, výchovná opatření, která mohou být využívána i při upuštění od potrestání, a trestní opatření. Podobnou povahu mají i výchovná opatření (především výchovná omezení a výchovné povinnosti) přijímaná v rámci odklonů od trestního stíhání. Účelem užití opatření vůči mladistvým je především jejich ochrana před škodlivými vlivy, vytvoření podmínek pro jejich zdravý sociální a duševní rozvoj a dosažení toho, aby se zdrželi páčání trestné činnosti.

Zatímco výchovná opatření lze se souhlasem mladistvých (z důvodu presumpce nevinny) používat již v průběhu trestního řízení před rozhodnutím soudu o vině, uzná-li soud mladistvého vinným, může pak upustit od potrestání nebo podmíněně upustit od potrestání nebo uložit trestní či ochranné opatření, což však nevylučuje v souladu se zákonem uložit i některá výchovná opatření.

Trestní opatření nepodmíněného odnětí svobody, ukládané podle závažnosti činu, by mělo být ukládáno jako ultima ratio trestněprávního postihu. Doporučuje se zakotvit v zákoně zvláštní ustanovení, která by umožňovala uložit mladistvému a mladému dospělému trestní opatření kratšího trvání než tresty odnětí svobody u dospělých, zajistit jejich oddělený výkon a tím mladistvé ochránit před škodlivým vlivem více narušených dospělých odsouzených a zároveň pro samotný výkon trestních opatření vytvořit příznivější podmínky ve srovnání s těmi, které zákon stanoví pro dospělé. Výkon ochranných opatření a výchovných opatření bude zajišťován v systému justice, přičemž významnou funkci bude v tomto směru mít zaváděná Probační a mediační služba. Nařízení výkonu trestního opatření odnětí svobody by kromě toho mělo být doprovázeno širokou nabídkou integračních opatření a mladistvým vězňům by mělo být poskytnuto vzdělání a odborný výcvik, který by jim napomohl začlenit se znovu do společnosti (výchovná podpora a pomoc mladistvým by ovšem neměla skončit jejich propuštěním na svobodu, nýbrž měla by být poskytována i po podmíněném propuštění či po skončení výkonu trestu). Dále bude možné využít rozšířené možnosti upuštění od potrestání a ukládání alternativních trestních opatření s probačními prvky i bez nich, kde se otevírá možnost aktivního působení blízkého sociálního okolí mladistvého a specifického působení probačních pracovníků.

Návrh však zároveň vychází z toho, že obviněnému musí být v souladu s Ústavou ČR, Listinou základních práv a svobod (srov. čl. 36) a s mezinárodními úmluvami o lidských právech a základních svobodách (např. čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod - č. [209/1992](#) Sb.) zaručeno právo na spravedlivý proces, tedy právo na projednání a rozhodnutí trestní věci v standardním řízení, zatímco ostatní způsoby konečného vyřízení věci mohou být upraveny jen jako fakultativní alternativy k němu.

Výkon ochranných opatření, výchovných opatření i alternativních opatření bude zajišťován v systému justice, přičemž významnou funkci bude v tomto směru mít zaváděná Probační a mediační služba.

K § 11 až 14:

Rozšíření možností uplatnění upuštění od potrestání vytváří podmínky pro aktivní působení blízkého sociálního okolí na mladistvého a pro specifické působení Probační a mediační služby. Předpokladem upuštění od potrestání je uznání viny mladistvého.

Soud může upustit od potrestání poté, co mladistvého uznal vinným proviněním menší nebezpečnosti pro společnost, jestliže k dosažení účelu zákona vzhledem k povaze spáchaného činu a k dosavadnímu životu mladistvého není třeba uložit trestní opatření a lze mít za to, že už samotné projednání věci mělo na mladistvého dostatečný výchovný účinek. Přitom by měl přihlídnout i k důsledkům činu, které postihly mladistvého, zvláště jsou-li pro něj tak zatěžující, že by uložení trestního opatření bylo zřejmě nepřiměřené.

Dalším případem, kdy může soud odsuzující mladistvého upustit od potrestání, je situace, že jde o provinění menšího stupně nebezpečnosti pro společnost, mladistvý se dopustil činu z omluvitelné neznalosti právních předpisů a přicházelo by jinak v úvahu uložení toliko krátkodobého odnětí svobody nebo peněžitého trestního opatření. V neposlední řadě zavádí nový zákon možnost upuštění od potrestání v souvislosti s přijetím záruky za nápravu obviněného s přihlédnutím k výchovnému vlivu toho, kdo nabídku záruky předložil. V tomto případě bude muset soud přihlížet i k povaze spáchaného činu a osobě mladistvého, která bude muset zaručovat, že uložení trestního opatření není nutné. Upustí-li soud od uložení trestního opatření u mladistvého, může přenechat vyřízení věci a poškození mladistvého nebo uložení jiného vhodného opatření jeho zákonnému zástupci (rodině) nebo škole či jinému výchovnému zařízení, v němž žije, anebo dát mladistvému napomenutí.

Přenechání poškození mladistvého může být velmi účinné zejména v případech drobnějších provinění, kde poškození zejména ze strany rodičů při zvýšeném jejich dozoru nad plněním uložených povinností či omezení může být pro mladistvého citelnější a výchovnější, než uložení opatření ze strany soudu.

Dalšími možnostmi upuštění od potrestání jsou případy, kdy mladistvý spáchal provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou a soud má za to při uložení ochranného léčení podle trestního zákona, že toto zajistí nápravu mladistvého lépe než trestní opatření, anebo situace, kdy soud použije vůči mladistvému jiné ochranné nebo výchovné opatření a k dosažení účelu tohoto zákona není třeba uložit trestní opatření. Tyto další případy upuštění od potrestání podstatně rozšiřují způsoby vyřízení věci ze strany soudu, kdy soud má široké možnosti zvolit nejvhodnější variantu řešení případu s přihlédnutím k povaze provinění i osobě pachatele.

Soud může také podmíněně upustit od potrestání mladistvého za podmínek uvedených v § 10 odst. 1, jestliže považuje na rozdíl od upuštění od potrestání podle § 11 za potřebné po stanovenou dobu sledovat chování mladistvého. Tak tomu bude zejména v případě, kdy mladistvý vyžaduje z hlediska zajištění jeho dalšího řádného života dohled ze strany probačního úředníka nebo uložení jiného ochranného nebo výchovného opatření, a přitom není jisté, zda při neúspěšnosti výkonu takového opatření nebude nutné mu uložit i trestní opatření.

K § 15 až 18:

Mimo obecných ochranných opatření - ochranného léčení a zabránění věci, které budou ukládány podle obecných předpisů (§ 72 a 73 tr. zák.), bude zákon upravovat zvláštní ochranné opatření uplatňované

u mladistvých - ochrannou výchovu.

Do zákona o soudnictví nad mládeží se přebírá dosavadní právní úprava podmínek ochranné výchovy ukládané soudem s upřesněním písm. c) tak, aby vyjadřovalo požadavek, že ochrannou výchovu nevyžaduje primárně prostředí, ale především mladistvý a zajištění jeho náležité výchovy. Návrh zákona doplňuje způsob výkonu ochranné výchovy o alternativu umožňující její výkon v náhradní rodině. Ochrannou výchovu lze uložit pouze mladistvému nebo dítěti mladšímu patnácti let, ostatní ochranná opatření je možné uložit i mladému dospělému. Jejich smyslem je chránit společnost i samotné obviněné. Nová úprava tedy předpokládá, že může být vykonávána i ve vhodné náhradní rodině, kdy mladistvý bude svěřen do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče (např. v řádných rodinách sourozenců nebo jiných příbuzných rodičů, kteří náležitě nezajišťují výchovu svých dětí). Tento způsob ochranné výchovy závisí na omezení nebo zbavení rodičovské odpovědnosti rodičů umístovaného dítěte. Při rozhodnutí o svěření do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče musí být pokud možno respektováno i kulturní, náboženské, národnostní a etnické založení umístovaných dětí (srov. § 3 odst. 3 tohoto zákona). Ochranná výchova potrvá, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do dovršení osmnáctého roku věku chovance; vyžaduje-li to zájem chovance, může ji soud prodloužit do dovršení jeho devatenáctého roku (srov. § 84 až 85 tr. zák.). Při podmíněném umístění mimo výchovné zařízení a podmíněném upuštění od ochranné rodinné výchovy by měl pravidelně následovat dohled probačního úředníka, popř. jiné vhodné výchovné opatření. Stejně tak, není-li možné ochrannou výchovu ihned vykonat, je soud povinen do doby jejího zahájení nařídit nad mladistvým dohled probačního úředníka. Ochranná rodinná výchova může být kdykoli změněna v ústavní výchovu a naopak. Z důležitých důvodů může být změněna i rodina, ve které je vykonávána ochranná rodinná výchova.

K § 19 až 24:

Výchovnými opatřeními ve smyslu tohoto zákona jsou dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou. Dovoluje-li to jejich povaha, je možné použít vůči mladistvému výchovného opatření při upuštění od uložení trestního opatření i vedle uloženého trestního opatření nebo v souvislosti s odklonem od trestního stíhání (podmíněným zastavením trestního stíhání, narovnáním a odstoupením od trestního stíhání).

Výchovná opatření u mladistvého mají usměrňovat způsob jeho života a tím podporovat a zajišťovat jeho výchovu. Výchovná opatření bude ukládat soud a v přípravném řízení státní zástupce.

Dospěje-li soud k závěru, že prospěch mladistvého vyžaduje, aby se dohlíželo na jeho řádnou výchovu v jeho vlastní rodině, v níž žije, dá ho pod dohled probačního úředníka Probační a mediační služby.

Dohledem probačního úředníka se rozumí dlouhodobá práce s odsouzeným mladistvým, v rámci níž je povinen být v pravidelném kontaktu s úředníkem Probační a mediační služby, spolupráce při vytváření a realizaci konkrétního programu jeho výkonu a kontrola dodržování podmínek uložených soudem nebo vyplývajících ze zákona.

Výkon dohledu, který zajišťuje Probační a mediační služba, patří mezi intenzivní prostředky působení na mladistvé a mladé dospělé. Jeho cílem je snížit rizika dalšího páchání trestné činnosti a přispět k znovu začlenění obviněného, resp. odsouzeného do společnosti. Aby byla práce s odsouzeným v rámci zkušební doby účinná, je třeba, aby integrovala jak pomoc, tak i odborné vedení a kontrolu.

Po uložení dohledu musí probační úředník, který ho bude vykonávat, vytvořit ve spolupráci s mladistvým individuální program jeho výkonu. Při vytváření a realizaci tohoto programu je pak probační úředník povinen přihlídnout k individuálním zvláštnostem mladistvého a přizpůsobit program dohledu i jeho možnostem a schopnostem. Součástí realizace programu dohledu je i kontrola dodržování případně uloženého probačního programu a výchovných pokynů a omezení uložených mladistvému soudem na základě zákona. Vzhledem k tomu, že se může v průběhu výkonu dohledu ukázat, že úplné nebo včasné plnění výchovné povinnosti či výchovného omezení je pro mladistvého nemožné nebo je nelze na něm spravedlivě požadovat, může probační úředník také

navrhnout, aby soud nařízenou povinnost nebo omezení zrušil nebo změnil. Takové rozhodnutí může soud učinit i z úřední povinnosti, zejména na podkladě zprávy probačního úředníka, kterou je podle návrhu zákona povinen pravidelně soudu předkládat.

Návrh zákona upravuje i postup pro případ, že mladistvý, kterému byl uložen dohled probačního úředníka, poruší závažně nebo opakovaně podmínky dohledu stanovené v zákoně nebo v individuálním programu jeho výkonu nebo výchovné povinnosti nebo výchovná omezení, které mu byly zároveň uloženy, informuje o tom probační úředník bez zbytečného odkladu předsedu senátu soudu, který dohled uložil, aby mohl přijmout adekvátní opatření. V případě méně závažného porušení stanovených podmínek a výchovných opatření může probační úředník udělit mladistvému výstrahu; tyto výstrahy však mohou být uděleny nejvýše dvě v průběhu jednoho roku. Udělení výstrahy není rozhodnutím podle trestního řádu (srov. § 81 odst. 4 tohoto zákona). Dále může využít i možností, které mu dává zákon č. [257/2000](#) Sb., o Probační a mediační službě, který při méně závažném porušení stanovených podmínek, omezení či povinností umožňuje probačnímu úředníkovi upozornit obviněného na zjištěné nedostatky a dát mu poučení, že v případě opakování nebo závažnějšího porušení stanovených podmínek, omezení či povinností bude o tom informovat předsedu senátu (srov. § 7 odst. 3 cit. zák.).

Z důvodu kontroly soudu nad výkonem uloženého dohledu zákon ukládá probačnímu úředníkovi, aby nejméně jednou za šest měsíců zpracoval zprávu, ve které informuje předsedu senátu soudu, který dohled uložil, o průběhu výkonu dohledu nad mladistvým, o plnění výchovných povinností a výchovných omezení a o jeho osobních, rodinných a sociálních poměrech (životní situaci). Předseda senátu však může stanovit i kratší anebo delší intervaly podávání takových zpráv. Pravidlem by však mělo být spíše zkrácení intervalů, než jejich prodlužování tak, aby měl předseda senátu dostatečný přehled o výkonu dohledu ze strany probačního úředníka.

Dalším výchovným opatřením je uložení probačního programu, kterým se rozumí povinnost absolvovat probační program, jímž může být zejména program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném způsobu života. Takový program musí být po projednání akreditační komisí schválen ministrem spravedlnosti a zapsán v seznamu probačních programů vedeném Ministerstvem spravedlnosti. Návrh zákona stanoví poměrně přísné podmínky pro jeho uložení, včetně poučení mladistvého o právu být zastoupen obhájcem, poskytnutí dostatečné možnosti se seznámit s obsahem probačního programu a souhlasu mladistvého s účastí na něm. Z hlediska účinnosti probačních programů je nezbytné zajistit, aby tyto programy byly ukládány osobám, pro něž jsou vzhledem k zájmům společnosti a potřebám konkrétního mladistvého vhodné, a které jsou ochotny se do takového programu zapojit. Jen tak totiž může být absolvování probačního programu účinné. Smyslem probačního programu je totiž působit na mladistvého tak, aby se vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem. Součástí takového programu zpravidla má být i vytvoření vhodného sociálního zázemí mladistvého a urovnání vzájemných vztahů mezi ním a osobou poškozenou proviněním. Byla-li proviněním způsobena škoda, zpravidla má být mladistvému uloženo, aby ji podle svých sil nahradil. Probační program vykonává mladistvý pod dohledem probačního úředníka.

Jako výchovnou povinnost lze mladistvému uložit zejména, aby ve stanovené době, najednou, nebo ve splátkách, zaplatil peněžitou částku na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona, vykonal bezplatně ve volném čase obecně prospěšnou činnost určitého druhu, nahradil podle svých sil škodu způsobenou proviněním anebo jinak přispěl k odstranění následků provinění, usiloval o vyrovnání s poškozeným apod. Vykonání obecně prospěšné činnosti určitého druhu smí být mladistvému uloženo jen tak, aby nenarušilo jeho školní docházku nebo výkon povolání či zaměstnání na dobu nejvýše čtyř hodin denně, osmnácti hodin týdně a šedesáti hodin celkem.

Výchovným omezením lze mladistvému zakázat zejména, aby po stanovenou dobu, nejvýše však tři let, navštěvoval určité podniky, stýkal se s určitými osobami, nosil nebo přechovával předměty, které

mu mohou dát podnět nebo příležitost k páčání dalších provinění, požíval návykové látky nebo účastnil se hazardních her, dále přikázat, aby se zdržoval pouze na určitém místě apod.

Při výkonu výchovných povinností a omezení je mladistvý povinen podrobit se sledování těchto opatření úředníkem Probační a mediační služby.

Napomenutím s výstrahou soudce a v přípravném řízení státního zástupce mladistvému v přítomnosti jeho zákonného zástupce důrazně vytkne protiprávnost jeho činu a upozorní ho na konkrétní důsledky, jež mu hrozí podle tohoto zákona v případě, že by v budoucnu páchal další trestnou činnost.

Výchovná opatření je možné se souhlasem osoby, proti níž se řízení vede, ukládat také již v průběhu trestního řízení. Takové uložené a splněné výchovné opatření nemá sice bezprostřední vliv na průběh dalšího trestního řízení (nedochází zde k zastavení nebo přerušování trestního stíhání), ale projeví se samozřejmě v jeho postupu při použití některého odklonu, upuštění od potrestání nebo při uložení trestního opatření.

K § 25 a 26:

Podstatnou změnou, kterou přináší návrh věcného záměru v oblasti ukládání trestních opatření je rozšíření alternativ k nepodmíněnému trestnímu opatření odnětí svobody. Věcný záměr vychází z koncepce monismu trestněprávních opatření a zahrnuje mezi ně nejen dosavadní tresty nazývané u mladistvých trestní opatření, ale i ochranná a výchovná opatření.

Za spáchané provinění může soud mladistvému uložit pouze tato trestní opatření: obecně prospěšné práce, peněžní opatření, propadnutí věci, zákaz činnosti, vyhoštění na dobu určitou, odnětí svobody, které může být i podmíněně odloženo, a to případně při uložení dohledu. Výjimečný trest se u mladistvých přejímá z platné právní úpravy v rozsahu uvedeném v § 79 odst. 2, 3 tr. zák.

Návrh zákona rozšiřuje výčet polehčujících okolností uvedených v § 33 tr. zák., když stanoví, že při výměře trestního opatření soud přihlédne jako k polehčující okolnosti též k tomu, že pachatel úspěšně absolvoval vhodný probační program nebo jiný vhodný program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, poskytl satisfakci poškozenému, nahradil úplně nebo alespoň částečně způsobenou škodu a odčinil nebo alespoň zmírnil újmu, kterou mu způsobil, přičinil se o obnovení právních a společenských vztahů, které narušil svým chováním, a po spáchání provinění se choval tak, že lze předpokládat, že se v budoucnu již trestné činnosti nedopustí.

Výslovně také návrh zákona zdůrazňuje, že soud přihlédne k tomu, že mladistvý spáchal provinění ve stavu zmenšené přičetnosti, který si přivodil vlivem návykové látky, při stanovení druhu trestního opatření a jeho výměry, zejména pokud současně uloží ochranné léčení nebo některé výchovné opatření směřující k odstranění nebo zmírnění závislosti na návykových látkách. Tím zákon reaguje na poměrně častou příčinu provinění u mladistvých, kteří jsou skupinou, která je zvýšeně ohrožena zneužíváním omamných a psychotropních látek, kdy je třeba na tento problém reagovat adekvátními prostředky, zejména uložením ochranného léčení nebo jiného opatření směřujícího k odstranění nebo zmírnění závislosti mladistvého na návykových látkách.

Ukládá-li soud úhrnné nebo souhrnné trestní opatření mladistvému, který spáchal provinění jednak před tím, než překročil osmnáctý rok svého věku, jednak po tom, co tento rok dovršil, postupuje podle § 35 tr. zák., popřípadě § 37 tr. zák., přičemž se hranice trestních sazeb u provinění spáchaných před tím, než překročil osmnáctý rok, posuzují podle tohoto zákona.

K § 27 až 31:

Trestní sazby obecně prospěšných prací, peněžního opatření, zákazu činnosti i vyhoštění se snižují na polovinu, přičemž budou stanovena maxima horní hranice a tam, kde je to důvodné i dolní hranice trestní sazby.

Na rozdíl od dosavadní právní úpravy ukládání jednotlivých druhů trestů (nově trestních opatření) se zakotvují zejména následující odlišnosti:

O obecně prospěšných pracích uložených podle tohoto zákona platí přiměřeně ustanovení § 45 tr. zák., navíc se však k jeho uložení bude vyžadovat vyjádření mladistvého, na které bude soud zpravidla prostřednictvím probačního úředníka povinen se ho dotázat, čímž bude zajištěna jeho pozitivní motivace a spolupráce na výkonu tohoto trestu. V současné době probíhá ratifikační proces k úmluvě Mezinárodní organizace práce č. 182 o zákazu a okamžitých opatřeních k odstranění nejhorších forem dětské práce. Tato úmluva se vztahuje na všechny osoby mladší osmnácti let. V článku 3 této úmluvy je mezi nejhorší formy dětské práce zahrnuta práce, která svou povahou nebo okolnostmi, za kterých je vykonávána, je schopna poškodit zdraví, ohrozit bezpečnost nebo morálku dětí. Tyto práce mají být konkrétně určeny vnitrostátní legislativou. Vzhledem k tomu, že relevantní právní předpis (v současnosti vyhláška č. [261/1997 Sb.](#)) byl vydán k provedení zákoníku práce (§ 150 odst. 2, resp. § 167 odst. 2) a je tedy určen k použití v pracovněprávních vztazích, bylo nezbytné stanovit pro osoby mladší osmnácti let výslovný zákaz výkonu takových prací v rámci institutu obecně prospěšných prací.

Peněžité opatření, bude možno uložit jen mladistvému, který je výdělečně činný nebo má dostatek finančních prostředků. Nově bude možno stanovit výši peněžitého opatření také formou denní sazby, což je nově zaváděná forma výpočtu celkové výše peněžitého opatření, jehož podstatou je vyjádření závažnosti činu počtem dní, kdy výše denní sazby se stanovuje na základě pečlivého hodnocení majetkových poměrů mladistvého. Systém stanovení peněžitého opatření formou denních sazeb je tedy třeba chápat jako způsob výpočtu celkové částky peněžitého opatření, přičemž jeho splácení bude stanoven ve výroku rozsudku v závislosti na příjmem a možnostech mladistvého. Mladistvému bude možno po právní moci odsuzujícího rozsudku jako alternativu k náhradnímu nepodmíněnému odnětí svobody pro případ, že by peněžité opatření nebylo vykonáno, uložit po jeho vyjádření i výkon obecně prospěšné činnosti v rámci probačního programu k tomu účelu zřízeného. Pokud mladistvý odsouzený takovou obecně prospěšnou činnost vykoná, rozhodne soud o upuštění od náhradního trestního opatření odnětí svobody.

U peněžitého opatření bude možný podmíněný odklad na zkušební dobu až na tři léta, jestliže se dá vzhledem k povaze provinění a osobě mladistvého očekávat, že mladistvý v budoucnu již žádné provinění nespáchá; v takovém případě se rozhodne o osvědčení a peněžité opatření se nevykoná. V opačném případě soud rozhodne o výkonu tohoto trestního opatření, přičemž i v tomto případě bude možné, aby mladistvý místo náhradního trestního opatření odnětí svobody vykonal obecně prospěšnou činnost za stejných podmínek, jako u nezaplaceného peněžitého opatření, které nebylo podmíněně odloženo.

K § 32 až 34:

Trestní sazby odnětí svobody se u mladistvých podle návrhu zákona snižují na polovinu, přičemž budou stanovena maxima dolní a horní hranice trestu odnětí svobody. V tomto směru se zachovává dosavadní úprava zakotvená v platném § 79 odst. 1 tr. zák. Do nového zákona se přebírá i dosavadní úprava výjimečného trestu, protože tato úprava se osvědčila a pro další zmírňování trestního postihu u nejzávažnějších provinění mladistvých není důvod.

Nepodmíněné trestní opatření odnětí svobody je v této škále opatření posledním prostředkem postihu. Rozšíření možnosti snížení výměry odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby zákonem stanovené dává soudu větší možnost zohlednit konkrétní situaci mladistvého. Nově je proto v návrhu zákona odstraněno omezení mimořádného snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici zákonné trestní sazby ve smyslu § 40 odst. 4 tr. zák., které u mladistvých neodůvodněně omezuje možnosti diferenciací trestního postihu a jeho zaměření na výchovu a resocializaci mladistvého.

Při podmíněném odsouzení mladistvého nebo jeho podmíněném odsouzení s dohledem stanoví soud zkušební dobu na jeden rok až tři léta. Dohled nad odsouzeným mladistvým vykonává probační úředník. Probační úředník je mladistvému nápomocen při zajišťování příslušných léčebných,

psychoterapeutických a dalších programů, bydlení, pracovních příležitostí apod. Přitom podporuje výchovu a vzdělávání mladistvého a důvěrně spolupůsobí s osobou oprávněnou k výchově a se zákonným zástupcem. Při výkonu probační činnosti má právo na přístup k mladistvému. Pomoc a poradenství mladistvému probační úředník realizuje zejména v rámci přípravy a uplatňování individuálně pro něho připraveného programu.

V návaznosti na platnou právní úpravu v ustanovení § 82 odst. 2 tr. zák. může soud vzhledem k okolnostem případu a osobě mladistvého, zejména je-li důvodná naděje na jeho polepšení, např. proto, že je jinak postaráno o jeho řádnou výchovu, podmíněné odsouzení ponechat v platnosti. Přitom může zkušební dobu přiměřeně prodloužit, ne však o více než dvě léta. Současně může nařídit dohled a další výchovná opatření, zvláště výchovná omezení a výchovné povinnosti.

K § 35 a 36:

V návaznosti na novou právní úpravu promlčení trestního stíhání (srov. § 7) je odpovídajícím způsobem upraveno i promlčení výkonu trestu, neboť z hlediska účinnosti je třeba zajistit výkon trestního opatření v co nejkratší době po spáchání provinění, aby u této kategorie pachatelů bylo docíleno změny jejich dalšího způsobu života. Ohledně počátku, stavení a přerušení promlčecí doby však bude platit obecná úprava v trestním zákoně. S ohledem na naše mezinárodní závazky bylo nutno vyloučit promlčení výkonu trestu u trestných činů uvedených v § 67a tr. zák.

Zahlázení odsouzení, resp. fikce zahlázení odsouzení jsou v návrhu upraveny tak, aby byl mladistvému odsouzenému usnadněn jeho přechod k normálnímu řádnému životu. Navrhovaná právní úprava je obdobné povahy jako v dosavadním § 87 tr. zák., navíc pak upravuje zahlázení vyhoštění.

K § 37

Soudci, státní zástupci, úředníci Probační a mediační služby působící v trestních věcech mladistvých a mladých dospělých musí být dostatečně seznámeni se všemi rozhodnými otázkami souvisejícími s vývojem a výchovou mládeže. Proto zákon předpokládá, že jim bude poskytnuta speciální průprava v zacházení s mládeží. Orgány činné v řízení podle tohoto zákona budou v jednotlivých věcech spolupracovat s orgány sociálně-právní ochrany dětí, jejichž postavení a činnost upravuje zákon č. [359/1999](#) Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a s Probační a mediační službou.

Organizace probační a mediační služby je provedena zvláštním zákonem č. 257/2000 Sb, o Probační a mediační službě, který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2001. Postupné budování Probační a mediační služby a její organizační struktury a sítě spolupracujících institucí by mělo umožnit, aby se činnost kvalifikovaných mediačních a probačních pracovníků v ní působících soustředila především na individualizaci specifického zacházení s mladistvými a mladými dospělými, na jejich pozitivní motivaci k životu bez konfliktu se zákonem a na co nejméně stigmatizující řešení jejich trestních věcí. Smyslem a posláním Probační a mediační služby je přispívat k řešení konfliktních stavů ve společnosti, které jsou předmětem trestního řízení v trestních věcech mladistvých s cílem dosáhnout rovnováhy mezi ochranou společnosti, potřebami osob, které se dostávají do konfliktu se zákonem a zájmy osob poškozených trestnou činností.

Dovoluje-li to povaha věci vytváří probační a mediační služba předpoklady pro alternativní rozhodnutí mimo hlavní líčení, pro projednání věci v některém ze zvláštních druhů řízení, pro uložení trestů nespojených s odnětím svobody a pro nahrazení vazby jiným opatřením.

Postavení orgánů sociálně-právní ochrany dětí v systému soudnictví nad mládeží upravuje již zmíněný zvláštní zákon (zákon o sociálně-právní ochraně dětí). Smyslem a posláním orgánů sociálně-právní ochrany dětí je ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a výchovu a ochrana oprávněných zájmů dítěte (§ 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí); ve vztahu k ohroženým dětem pak zejména vytváření vhodných podmínek pro jejich užitečné společenské uplatnění a pro jejich řádnou výchovu.

K § 38:

Podle návrhu zákona je místně příslušným k řízení soud mládeže (srov. § 4), v jehož obvodu obviněný mladistvý (shodně i mladý dospělý nebo osoba mladší patnácti let, která spáchala čin jinak trestný) bydlí, a nemá-li trvalé bydliště soud mládeže, v jehož obvodu se zdržuje; jestliže se nedají tato místa zjistit nebo jsou mimo území České republiky, koná řízení soud mládeže, v jehož obvodu bylo provinění spácháno. Nelze-li místo činu zjistit, pak řízení koná soud v jehož obvodu čin vyšel najevo. Na rozdíl od obecné úpravy místní příslušnosti by měl řízení především provádět soud mládeže, v jehož obvodu mladistvý (dítě mladší patnácti let nebo mladý dospělý) bydlí, a nemá-li stálé bydliště, kde se zdržuje. Tato úprava odpovídá a prohlubuje dosavadní úpravu § 295 tr. řádu, podle níž může příslušný soud postoupit věc soudu v jehož obvodě mladistvý bydlí, nebo soudu, u něhož je z jiných důvodů konání trestního řízení se zřetelem na zájmy mladistvého nejúčelnější. V soudní praxi pak pravidelně dochází k tomuto postupu podle § 295 tr. řádu a v jeho důsledku i k častým sporům o příslušnost. Vzhledem k tomu, že jak ukazují praktické zkušenosti je pravidelně nejúčelnější konat řízení v místě bydliště, neboť právě zde je zpravidla možno nejlépe zajistit koordinovanou spolupráci s Probační a mediační službou, s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí, s ostatními orgány sociálně-právní ochrany dětí, s rodinou osoby, proti níž se řízení vede, apod. tak, aby byl co nejlépe naplňován výchovný účel řízení a zajištění dalšího působení na takovou osobu i po jeho skončení, stanoví se příslušnost soudu podle místa bydliště jako pravidlo.

K § 39:

O více proviněních se koná společné řízení, je-li to vhodné z hlediska objasnění věci, hospodárnosti a rychlosti řízení. V přípravném řízení je možno konat společné řízení i s dospělými osobami. Společné soudní řízení dětí mladších patnácti let, které se dopustily činu jinak trestného, s mladistvými, mladými dospělými a s dospělými je vyloučeno. Za zákonem stanovených podmínek (kdy je to nutné k objasnění věci a není to na újmu mladistvého či mladého dospělého) bude možné výjimečně konat společné řízení v trestní věci mladistvého nebo mladého dospělého a dospělého. V takovém případě provede řízení soud mládeže, aby bylo zajištěno co nejmenší dotčení dalšího vývoje mladistvého nebo mladého dospělého.

Návrh zákona tedy jednoznačně vylučuje, že by bylo konáno řízení u dětí mladších patnácti let společně s mladistvými, mladými dospělými a s dospělými, což vyplývá již z toho, že řízení vůči dětem mladším patnácti let bude konáno podle předpisů upravujících občanské soudní řízení. Konání společného řízení mladistvých a mladých dospělých s osobami staršími 21 let má být velmi omezeno. Bude-li podána společná obžaloba na mladistvého a spolupachatele nebo účastníky starší dvaceti jedna let, postoupí soud jejich trestní věc obecnému soudu za současného vyloučení trestní věci mladistvého nebo mladého dospělého ze společného řízení a dále bude ohledně nich postupovat podle tohoto zákona. Zákon však bude připouštět výjimečně konání společného řízení mladistvých a mladých dospělých s dospělými, bude-li to nutné pro všestranné a objektivní objasnění věci nebo budou-li proto jiné důležité důvody. Pokud jde o mladistvého nebo mladého dospělého, bude však třeba použít příslušných ustanovení zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní jednání a o trestním soudnictví ve věcech mládeže, a proto bude věc projednávat soud mládeže.

K § 40:

Vyžaduje-li to prospěch mladistvého, může příslušný soud postoupit věc soudu mládeže, u něhož je konání trestního řízení se zřetelem na zájmy mladistvého nejúčelnější. Takovým soudem může např. být soud mládeže v jehož obvodu se taková osoba připravuje na své povolání (studuje, učí se) nebo kde pracuje a bydlí, např. na ubytovně, internátě apod., anebo soud mládeže, kde je mladistvý

dlouhodobě na léčení.

K § 41:

Mezi další významné subjekty systému soudnictví nad mládeží patří zájmová sdružení občanů, místní komunity a nositelé jednotlivých mediačních a probačních programů. Jejich zapojení významně přispívá k včasné a přiměřené reakci na delikvenci mládeže. Proto orgány činné v řízení podle tohoto zákona a Probační a mediační služba budou podle návrhu zákona spolupracovat se zájmovými sdruženími občanů a s osobami realizujícími mediační a probační programy, aby posílily výchovné působení řízení, vytvořily podmínky pro individualizaci řešení jednotlivých věcí, citlivě reagovaly na potřeby a zájmy obviněných a poškozených osob i všech dalších subjektů dotčených trestnou činností a také tímto způsobem trestnou činnost zamezovaly a jí předcházely. Návrh zákona předpokládá, že zájmová sdružení občanů a nositelé jednotlivých mediačních a probačních programů budou upozorňovat soudy mládeže a příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí na případy porušení zákonnosti a dávat tak podnět k vhodné státní reakci. Zároveň se budou podílet na výkonu soudních rozhodnutí a spolupůsobit při nápravě mladistvých a při vytváření jejich vhodného sociálního zázemí.

K § 42:

Návrh zákona vychází z toho, že při jednání s mladistvými se musí s přihlédnutím k jejich věku a duševní vyspělosti postupovat tak, aby nedošlo k narušení jejich psychiky a na nejmenší možnou míru bylo sníženo riziko jejich stigmatizace. Řízení ve věcech mladistvých musí probíhat tak, aby s ohledem na jejich věk nebyl ohrožen jejich další duševní a sociální vývoj, stíhané činy a jejich příčiny byly náležitě objasněny a za jejich spáchání vyvozena odpovědnost podle tohoto zákona. Řízení je přitom třeba vést tak, aby působilo k předcházení trestné činnosti.

Každou věc mladistvého a mladého dospělého je třeba řešit individuálně se zřetelem na všechny okolnosti provinění, resp. trestného činu, osobnost dospívajícího, potřeby poškozeného a zájmy jejich blízkého sociálního okolí s cílem obnovit narušené sociální a právní vztahy. Postupy, opatření a řešení obnovující tyto vztahy a přispívající k předcházení trestné činnosti by měly mít přednost před postupy a opatřeními represivně odplatné povahy.

Soud mládeže a v přípravném řízení specializovaný státní zástupce, by měl volit mezi projednáním věci v standardním řízení, využitím možnosti provedení zjednodušeného řízení a uplatněním některého z odklonů, přičemž by si měl vždy vyžádat stanovisko mladistvého obviněného a důkladně zvažovat i zájem poškozeného. Svou činnost by měl organizovat tak, aby bylo možné ve všech vhodných případech využít přiměřená alternativní opatření.

K § 43 až 45:

Všechny orgány činné v řízení podle tohoto zákona jsou povinny vždy obviněného mladistvého poučit o jeho právech a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění, neboť mu musí být umožněno jejich využívání v zákonem stanoveném rozsahu. Podrobné poučení se musí vztahovat i na jeho právní postavení, možnosti jeho obhajoby a na předpoklady pro odklon od trestního stíhání. Mladistvý má právo na zacházení přiměřené jeho věku a duševní vyspělosti.

Důležitou roli má v řízení proti mladistvým i jeho zákonný zástupce, a proto návrh zákona vymezuje podrobně jeho práva. V případech, v nichž zákonný zástupce obviněného nemůže vykonávat svá práva, předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce ustanoví k výkonu těchto práv obviněnému opatrovníka.

Nedostatečná schopnost mladistvého náležitě se hájit nachází svůj výraz v široce koncipovaném institutu nutné obhajoby, a proto mladistvý musí mít obhájce od okamžiku, kdy jsou proti němu

použita opatření podle tohoto zákona či vůči němu provedeny úkony podle trestního řádu. Obdobně jako v platné úpravě je upravená nutná obhajoba i ve vykonávacím řízení, v řízení o stížnosti pro porušení zákona, v řízení o dovolání a v řízení o návrhu na povolení obnovy řízení s tím, že věková hranice této nutné obhajoby se zvyšuje na devatenáct let.

S ohledem na specifiku věcí mladistvých a zvláštního přístupu k nim se obhájce nebude moci dát zastoupit svým advokátním koncipientem u úkonu, kterého se mladistvý zúčastní. Koncipient nemá totiž dokončeno profesní vzdělávání a až na výjimky koncipientů, kteří již vykonávali jinou právní praxi, nelze u nich předpokládat ani dostatek životních zkušeností a náležitou orientaci v trestních věcech mladistvých z hlediska jejich dalšího vývoje. Pouhá věková blízkost nemůže tyto negativa vyvážit.

Pokud mají být v praxi dodrženy požadavky uvedené v § 45 odst. 4 větě první návrhu zákona, pak je třeba, aby byli jako obhájci ustanovováni především ti advokáti, kteří mají potřebné zkušenosti a praxi při zastupování ve věcech mládeže. Předpokládá se, že na základě podkladů od advokátů, kteří mají o zastupování v těchto věcech zájem, vyznačí jejich specializaci v seznamu advokátů Česká advokátní komora. Soud pak při ustanovování obhájce bude přihlížet k tomu, aby jím byl ustanoven především advokát s touto specializací. Pouze v případech, kdy např. v obvodu soudu nebude žádný advokát s uvedenou specializací, nebo všichni specializovaní advokáti budou z obhajoby vyloučeni, přichází v úvahu ustanovení obhájce bez této specializace. Není rovněž dotčeno právo mladistvého zvolit si na základě plné moci jako svého obhájce kteréhokoliv advokáta bez ohledu na to, zda bude v takovém seznamu zapsána jeho specializace.

K § 46:

Práva poškozeného budou koncipována tak, aby součinnost poškozeného a jeho aktivní podíl na řešení projednávané věci byl jedním ze základních předpokladů využití alternativního řešení trestních věcí. Neustále by proto měly být přezkoumávány jeho zájmy a jestliže budou shledány jako oprávněné, mělo by jim být vycházeno v největší možné míře vstříc. Proto návrh zákona předpokládá, že poškozený bude ve vhodných případech kontaktován příslušným pracovníkem Probační a mediační služby a v každém případě musí být vyrozuměn, jestliže mladistvý (stejně i mladý dospělý) prohlásí, že je připraven skutečně odčinit škodu vzniklou činem nebo jinak přispět k narovnání následků činu. Totéž platí v případě, že takový obviněný na sebe vezme jinou povinnost, která se bezprostředně dotýká zájmů poškozeného (např. jiné odčinění újmy vzniklé poškozenému ve vztahu k třetím osobám).

K § 47 až 52

Použití vazby v trestních věcech mladistvých by mělo být opatřením zcela výjimečným a striktně omezeným zákonem. I když by tu byly vazební důvody podle § 67 tr. řádu, směl by být obviněný mladistvý vzat do vazby jedině tehdy, jestliže by nebylo možné účelu vazby dosáhnout jinak. Namísto vazby by se měly široce využívat náhradní zajišťovací opatření, především pak nahrazení vazby zárukou, dohledem, slibem, umístěním v péči důvěryhodné osoby a příp. i v ústavní výchově. Pokud je mladistvý vzat do vazby, vždy je třeba písemně zdůvodnit, proč nebylo v konkrétní věci užito alternativy k vazbě.

O zadržení mladistvého, a pokud nepředcházelo vzetí do vazby jeho zadržení, též o vzetí do vazby mladistvého je třeba bez průtahů vyrozumět osoby uvedené v § 70 tr. řádu, jakož i jeho zákonného zástupce, Probační a mediační službu a příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí. V případě, že nad mladistvým je vykonávána ochranná výchova, je třeba o tom vyrozumět i fyzickou osobu, které byl mladistvý svěřen do ochranné rodinné výchovy, nebo zvláštní výchovné zařízení, v kterém vykonává ochranou ústavní výchovu.

V samotné vazbě by měl být mladistvý umístěn odděleně od dospělých, a proto bude prohloubena

tato úprava novelizací zákona o výkonu vazby. Totéž by mělo obdobně platit o jeho zadržení a výkonu trestu odnětí svobody.

Doba omezení osobní svobody mladistvého by měla být vzhledem k hrozícím negativním dopadům na další vývoj jeho osobnosti co nejvíce zkrácena. Na druhé straně je však třeba již před rozhodnutím o vazbě uplatnit, pokud to bude možné, náhradní zajišťovací opatření vůči mladistvému. Proto se lhůty k dodání zajištěného mladistvého k soudu a pro rozhodnutí soudu oproti dospělým nezkracují, ale výslovně se zdůrazňuje, že jakmile bude zajištěno takové náhradní zajišťovací opatření musí být mladistvý propuštěn ze zadržení a převeden pod příslušné náhradní zajišťovací opatření. Všechny orgány činné v řízení podle tohoto zákona jsou povinny zkoumat v každém období trestního stíhání, zda důvody vazby trvají, a pokud tomu tak je, budou povinny zkoumat, zda důvodnou vazbu nelze nahradit jiným alternativním opatřením. Zpravidla přitom budou postupovat v součinnosti s Probační a mediační službou.

Vazba mladistvého nemůže trvat déle než dva měsíce. Po uplynutí této doby může být vazba výjimečně rozhodnutím soudu, pokud nebylo možné pro obtížnost věci nebo z jiných závažných důvodů trestní stíhání v této lhůtě skončit a propuštěním mladistvého na svobodu hrozí, že bude zmařeno nebo podstatně ztíženo dosažení účelu trestního stíhání, prodloužena o další dva měsíce. K takovému prodloužení může dojít pouze jednou v přípravném řízení a jednou v řízení před soudem. Je-li mladistvý stíhán pro zvláště závažné provinění (§ 41 odst. 2 tr. zák.), nemůže délka trvání vazby překročit šest měsíců. Po uplynutí této doby může být vazba jen zcela výjimečně rozhodnutím soudu, pokud nebylo možné pro obtížnost věci nebo z jiných závažných důvodů trestní stíhání v této lhůtě skončit a propuštěním mladistvého na svobodu hrozí, že bude zmařeno nebo podstatně ztíženo dosažení účelu trestního stíhání, prodloužena o dalších šest měsíců. K takovému prodloužení může dojít pouze jednou v přípravném řízení a jednou v řízení před soudem. Po propuštění mladistvého z vazby po uplynutí vazebních lhůt lze nařídit probační dohled, který může trvat až do skončení trestního řízení, vykonávaný probačním úředníkem.

Návrh zákona zavádí nový institut náhrady vazby, a to umístění mladistvého v péči důvěryhodné osoby. Mladistvý, u něhož jsou dány důvody vazby, může být místo umístění ve vazbě svěřen péči důvěryhodné osoby, jestliže důvěryhodná osoba je ochotná a schopná se ujmout péče o něho a dohledu nad ním, a písemně se zaváže, že bude o mladistvého pečovat a převezme odpovědnost za to, že se mladistvý na předvolání dostaví k soudu a splní i další podmínky, které určí soud, a mladistvý souhlasí s tím, že bude svěřen do její péče, a písemně se zaváže, že se bude chovat podle dohodnutých podmínek a splní i další podmínky stanovené soudem. Ostatní instituty náhrady - nahrazení vazby zárukou, dohledem nebo slibem anebo peněžitou zárukou - budou používány podle obecné právní úpravy v trestním řádu.

K § 53 až 55:

Zvláštní zájem na ochraně soukromí a osobnosti mladistvého odůvodňuje upřednostnění utajení informací týkajících se jeho provinění před ústavně chráněnou zásadou veřejnosti trestního řízení, a to vzhledem k co největšímu odstranění škodlivých vlivů řízení na mladistvého, včetně vlivů difamujících jeho osobu, a na základě ústavní zásady presumpce nevinoty. Návrh zákona předpokládá, že dokud nebude trestní stíhání proti mladistvému pravomocně skončeno, budou moci orgány činné v řízení podle tohoto zákona zveřejňovat jen takové informace, kterými nebude ohroženo dosažení účelu řízení a které neodporují požadavku ochrany osobnosti mladistvého (ale i např. poškozeného dítěte a dalších osob zúčastněných na řízení).

Trestní věci mladistvých by měly být zpravidla souzeny odděleně v nepřítomnosti ostatních, zejména dospělých obviněných. Hlavního líčení se budou moci zúčastnit pouze mladistvý, jeho důvěrník, jeho obhájce, jeho zákonní zástupci a příbuzní v přímém pokolení, sourozenci, manžel a druh, poškození, svědci, znalci a probační pracovníci.

Obecně bude zakázáno, nestanoví-li zákon jinak, před konečným rozhodnutím ve věci, zveřejnit jakýmkoli způsobem (ve veřejných sdělovacích prostředcích i jinak) informaci, ve které je uvedeno

jméno mladistvého nebo dítěte mladšího patnácti let, které spáchalo čin jinak trestný, nebo informaci, která obsahuje údaje, které by umožnily takového mladistvého nebo dítěte identifikovat, pokud zveřejnění takové informace orgány činnými v řízení podle tohoto zákona nebude nezbytné k objasnění věci, anebo současně existuje důvodná obava, že mladistvý je nebezpečný jiným osobám a zveřejnění informace o něm je nutné pro jeho zadržení.

Za postup v rozporu s touto zásadou se nepovažuje sdělení informací během trestního řízení, jestliže účelem takového postupu není jejich zveřejnění. Totéž obdobně platí o sdělení informací probačním úředníkem dalším osobám, pokud je jejich sdělení nutné pro získání informací, které se vztahují k vypracování zprávy vyžadované tímto zákonem, nebo bez nichž nelze kvalifikovaně provádět dohled nad mladistvým nebo o něj pečovat, popřípadě kontrolovat plnění podmínek a omezení, které mu byly stanoveny, a zajistit bezpečnost osob, které s ním přicházejí do kontaktu. Osoby, kterým byly takto sděleny informace, je nesmějí nikomu dále sdělovat, pokud toto sdělení není nutné pro účely uvedené v tomto ustanovení.

Za porušení těchto povinností budou moci orgány činné v trestním řízení podle jejich závažnosti uložit pořádkové opatření nebo bude porušovatel postížen pro přestupek, neboť bude v tomto směru novelizován zákon o přestupcích (srov. část čtvrtou).

Rozsudek se vyhlašuje ve veřejném hlavním líčení a v přítomnosti mladistvého. Může být uveřejněn, ale zpravidla bez uvedení jména mladistvého a tak, aby byl mladistvý uchráněn difamujících účinků na jeho osobu. O způsobu takového uveřejnění a o omezeních s tím spojených rozhodne předseda senátu v souvislosti s vyhlášením rozhodnutí.

K § 56 a 57:

Dokazování je třeba vést tak, aby vytvořilo podmínky pro potřebnou individualizaci řešení každého jednotlivého případu a zohlednění osobnosti mladistvého. Proto v trestních věcech mladistvých obviněných je třeba se zvláštní pečlivostí objasňovat a dokazovat též příčiny trestné činnosti, skutečnosti významné pro posouzení osobních poměrů obviněného a perspektivy jeho zapojení do činnosti prospěšné pro společnost. V té souvislosti by měly významnou roli sehrát mimo jiné komplexní zprávy o poměrech mladistvých připravené Probační a mediační službou a příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

Ve vhodných případech si orgány činné v řízení podle tohoto zákona vyžádají odborné posouzení psychologické, pedagogické nebo i psychiatrické.

V řízení proti mladistvému, kde přichází v úvahu použití některého alternativního opatření, je nutno co nejdůkladněji zjistit též stupeň rozumového a mravního vývoje mladistvého, jeho povahu, poměry i prostředí, v němž žil a byl vychován, jeho chování před spácháním provinění a po něm a jiné okolnosti důležité pro volbu prostředků vhodných pro jeho nápravu, včetně posouzení toho, zda má být nařízena ochranná výchova mladistvého, jeho ochranné léčení nebo účast ve vhodném probačním nebo jiném programu, příp. jaké jiné vhodné opatření mu má být uloženo. Z tohoto důvodu soud mládeže a specializovaný státní zástupce pro mládež provádějí s veškerou pečlivostí všechna šetření potřebná pro poznání osobnosti mladistvého, jakož i prostředků, vhodných k jeho resocializaci a převýchově. Při meritorním rozhodnutí soud a v přípravném řízení státní zástupce pak ve vhodných případech přihlídnou ke zprávě o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého a jeho aktuální životní situaci, kterou v takových případech připraví úředník Probační a mediační služby. Pokud mají být řešeny náležitým způsobem perspektivy dalšího života mladistvého, vyžaduje to v určitých případech nejen odborné posouzení v oblasti psychologické či psychiatrické, ale i pedagogické, neboť pro jeho další zařazení do společnosti je nutno znát nejen jeho psychické předpoklady, ale i pedagogickou prognózu, a proto orgány činné v řízení podle tohoto zákona si ve vhodných případech vyžádají odborné znalecké posouzení psychologické, psychiatrické nebo pedagogické podle obecných ustanovení trestního řádu.

K § 58:

Při dokazování je důraz kladen na ochranu soukromí mladistvého a snížení rizika jeho stigmatizace, a proto je třeba při jeho výslechu postupovat ohleduplně a šetřit jeho osobnost. Návrh zákona vzhledem k obecně větším sklonům k sugestibilitě mladistvých a k jejich nedostatečným zkušenostem stanoví, že je možno ke konfrontaci přistoupit jen výjimečně, a to zásadně až v řízení před soudem, kde jsou podstatně větší záruky pro její řádné provedení.

K § 59:

Oproti obecné úpravě se u mladistvých předpokládá podání znaleckého posudku dvěma znalci z oboru dětské psychiatrie. Při pozorování duševního stavu mladistvého se zkracuje lhůta, po kterou může toto pozorování v ústavu probíhat (§ 117 tr. řádu), a proto pozorování duševního stavu mladistvého ve zdravotnickém ústavu nebo ve zvláštním oddělení vazební věznice nesmí trvat déle než jeden měsíc. Pouze na odůvodněnou žádost znalců může soud a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce tuto lhůtu prodloužit, a to pouze jednou a nikoli více než o jeden měsíc. Proti prodloužení lhůty je přípustná stížnost.

K § 60 a 61:

V přípravném řízení návrh zákona posiluje postavení státního zástupce při výkonu dozoru nad přípravným řízením a jeho odpovědnost za průběh řízení vedeného proti mladistvému, zejména tak, aby již od počátku bylo možno využít přiměřená výchovná opatření a zvláštní způsoby řízení. Zákon vytvoří oproti obecnému trestnímu řízení širší podmínky pro uplatnění tzv. odklonů od trestního řízení, a to již v přípravném řízení před podáním obžaloby. V zájmu širokého uplatnění procesních alternativ k standardnímu trestnímu řízení či opatření nespojených s bezprostředním výkonem trestu odnětí svobody v co nejranějších stádiích řízení se navrhuje nově zakotvit povinnost orgánů činných v přípravném řízení informovat o každém zahájení trestního stíhání sdělením obvinění mladistvému zákonného zástupce, orgán péče o mládež a Probační a mediační službu. Naproti tomu u mladých dospělých informují orgány činné v přípravném řízení Probační a mediační službu jen v případech vhodných zejména pro použití některého z odklonů. Za splnění zákonem stanovených podmínek je třeba vždy zvažovat použití zvláštních způsobů řízení (podmíněného zastavení trestního stíhání, narovnání, odstoupení od trestního stíhání).

K § 62 a § 63:

Specifika řízení před soudem v trestních věcech mladistvých vyjádřená v návrhu zákona jsou dána širokým spektrem alternativních způsobů řešení těchto věcí, které v rámci něho lze uplatnit. To je také hlavním důvodem posílení významu Probační a mediační služby, neboť právě zvláštní metody mediační a probační práce mohou vytvořit podmínky pro účelnou diferenciaci jednotlivých věcí a individualizaci ukládaných opatření a pro naplnění jejich smyslu, stejně jako pro předcházení páchání další trestné činnosti. Při meritorním rozhodování by měl soud vždy důsledně dbát zásady pomocné úlohy trestní represe.

V řízení před soudem, kde bude zachováno postavení příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí, zaujímá oproti dosavadní právní úpravě významné postavení se zvláštním okruhem působnosti Probační a mediační služba. Tato širší působnost spočívá zejména v tom, že předseda senátu může mimo výslechu mladistvého a opatření potřebných vysvětlení i pověřit úředníka Probační a mediační služby opatřením podkladů k vyřízení věci. Současně si může vyžádat stanovisko Probační a mediační služby a požádat ji o zjištění skutečností významných pro volbu dalšího procesního postupu

z toho hlediska, zda je vhodné zprostředkovat alternativní řešení věci mimo hlavní líčení. Při svém rozhodování soud přihlédne k okolnostem vyplývajícím ze zprávy o poměrech obžalovaného. Rozhodování při předběžném projednání obžaloby je upraveno také ohledně další formy zvláštního způsobu řízení - odstoupení od trestního stíhání (srov. § 71). Obdobně je upraveno i rozhodování před samosoudcem, který předběžné projednání obžaloby nekoná.

K § 64:

Platná právní úprava trestního příkazu, jehož vydání je podle § 314e odst. 4 písm. a) tr. řádu vyloučeno v řízení proti mladistvému, který v době jeho vydání nedovršil osmnáct let věku, bude prohloubena tím, že trestní příkaz nebude možno vydat v řízení proti mladistvému ani v případě, jestliže v době jeho vydání již dovršil osmnáctý rok věku, neboť rozhodující tu je, že se vede řízení proti mladistvému, vůči němuž je třeba především vykonávat potřebná výchovná opatření a volit zvláštní způsoby řízení. Navíc platná úprava vede v praxi někdy k tomu, že s rozhodnutím ve věci je otáleno, až do doby, kdy mladistvý dovrší osmnáct let, aby ve věci mohl být vydán trestní příkaz.

K § 65 až 68:

Hlavní líčení před soudem by mělo být stejně jako v trestních věcech dospělých osob prováděno tak, aby splňovalo všechny požadavky na řádný (fair) a zákonný proces se všemi zárukami práva na obhajobu obžalovaného, a proto ho nebude možno konat tak jako dosud v nepřítomnosti mladistvého (§ 297 odst. 1 tr. řádu). Z obdobných důvodů návrh zákona vyžaduje, aby státní zástupce byl přítomen ve všech veřejných zasedáních v řízení proti mladistvému.

Návrh zákona také upravuje obdobně jako v platné právní úpravě i vyloučení veřejnosti, jestliže je to na prospěch mladistvého, a jeho vykázaní z jednací síně z důvodu možnosti nepříznivého ovlivnění jeho mravního vývoje.

Návrh zákona přebírá také dosavadní úpravu práv příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dosud orgánu pověřeného péčí o mládež) a obdobně upravuje také práva Probační a mediační služby, které dá předseda senátu doručit opis rozsudku.

V souvislosti se zavedením institutu odstoupení od trestního stíhání (srov. § 71) upravuje návrh zákona i rozhodování soudu mládeže o něm v hlavním líčení a mimo hlavní líčení.

K § 69 až 72:

Hlavním smyslem alternativních způsobů řešení trestních věcí mladistvých je odstraňování konfliktních stavů po objasnění příčin trestné činnosti, tedy především vypořádání vzájemných vztahů mezi obviněným a poškozeným (s přihlédnutím k zájmům osob z jejich blízkého sociálního okolí), pozitivně motivující působení na obviněného a dosažení satisfakce poškozeného. Zákon proto u mladistvých doplňuje stávající druhy odklonů - podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání dalším druhem odklonu, a to odstoupením od trestního stíhání mladistvého. Tento institut spočívá v tom, že za splnění zákonem stanovených podmínek může v přípravném řízení státní zástupce a v řízení před soudem soud mládeže odstoupit od trestního stíhání mladistvého a současně zastavit trestní stíhání z důvodu neexistence veřejného zájmu na dalším stíhání mladistvého.

Pravomocné rozhodnutí soudu mládeže nebo v přípravném řízení státního zástupce o odstoupení od trestního stíhání vytváří překážku věci rozhodnuté ve smyslu § 11 odstavec 1 písm. f) tr. řádu (res iudicata), neboť je ze zákona spojeno se zastavením trestního stíhání.

Odstoupení od trestního stíhání se eviduje jako skutečnost významná pro trestní řízení podle zvláštního zákona, kterým je zákon č. [269/1994](#) Sb., o Rejstříku trestů.

K § 73:

Úprava osob oprávněných podat řádné opravné prostředky se do návrhu zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní jednání a o soudnictví pro mládež přebírá z dosavadního ustanovení § 299 tr. řádu (s tím, že nově se upravuje toto právo i ve vztahu k Probační a mediační službě).

Naproti tomu nově se upravuje omezení státního zástupce podat v neprospěch obviněného návrh na povolení obnovy řízení, neboť je třeba zajistit, aby v tomto směru nebyl nadbytečně prodlužován stav nejistoty u mladistvého, u kterého má zásadně přednost výchovné působení a jeho celkové usměrňování k řádnému způsobu života.

K § 74:

Návrh zákona obdobně jako je tomu v platném trestním řádu upravuje situace, kdy se ustanovení o řízení ve věcech mladistvých neužijí. V té souvislosti je však třeba připomenout, že v takové situaci se použijí ustanovení o řízení proti mladým dospělým (srov. § 96).

K § 75 až 82:

Zákon upraví i potřebné odchylky ve vykonávacím řízení týkajícího se mladistvých a mladých dospělých. Nově bude vymezena působnost Probační a mediační služby při výkonu rozhodnutí a samotný výkon některých meritorních rozhodnutí o opatřeních pro mladistvé.

Probační a mediační služba zajišťuje v řízení podle tohoto zákona dohled nad obviněným a v případech, kdy dohled nebyl uložen, provádí úkony směřující k tomu, aby obviněný vedl ve zkušební době řádný život, pokud bylo rozhodnuto o podmíněném zastavení trestního stíhání, o podmíněném odsouzení nebo o podmíněném propuštění z výkonu odnětí svobody či o uložení obecně prospěšných prací.

V souladu se zásadou, že práva a povinnosti lze v trestním řízení uložit pouze na základě zákona a v jeho mezích, měl by být zákonem (trestním řádem a zákonem o trestním soudnictví ve věcech mládeže) upraven postup při výkonu všech opatření ukládaných v trestním řízení. Navrhovaná zvláštní úprava výkonu opatření ve věcech mladistvých (stejně i mladých dospělých) je odůvodněna potřebou specifického zacházení s nimi s ohledem na jejich věk a duševní vyspělost. Výkon těchto opatření by měl při účelném využití mediační a probační práce současně minimalizovat riziko recidivy a aktivně přispívat k vytvoření vhodného sociálního zázemí této kategorie pachatelů provinění.

Výkon odnětí svobody u mladistvých se v souladu se zněním § 5 odst. 3 zák. č. [169/1999 Sb.](#), o výkonu trestu odnětí svobody, bude vykonávat ve věznicích nebo ve zvláštních odděleních pro mladistvé. Zákon upravuje i možnost přeřazení do věznice pro ostatní odsouzené, jestliže mladistvý dovrší ve výkonu odnětí svobody devatenáctý rok věku. Při rozhodování přihlédne zejména k dosaženému stupni jeho převýchovy a k délce zbytku trestu. Přeřadí-li soud odsouzeného do věznice pro ostatní odsouzené, musí zároveň rozhodnout, do kterého typu věznice bude odsouzený pro další výkon trestu zařazen. Rozhodnutí o přeřazení odsouzeného do věznice pro ostatní odsouzené se vždy považuje za rozhodnutí o přeřazení do věznice s přísnějším režimem.

Zákon nově umožní též odklad výkonu odnětí svobody u mladistvého, je-li toho třeba k dokončení jeho vzdělávání nebo jiné přípravy na výkon budoucího povolání. Jestliže se mladistvý během tohoto odkladu nedopustil žádného dalšího provinění, úspěšně dokončil své vzdělávání a svým způsobem života prokázal účinnou snahu po nápravě, zejména nahradil způsobenou škodu, může soud s přihlédnutím k okolnostem případu a osobě mladistvého upustit od výkonu trestního opatření odnětí svobody. Rozhodne-li o upuštění od výkonu odnětí svobody, hledí se na mladistvého jako by nebyl odsouzen.

Nově zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní jednání a o soudnictví ve věcech mládeže upraví podmíněné propuštění z výkonu trestu odnětí svobody i dříve než vykoná polovinu nebo dvě třetiny

trestu odnětí svobody. Takové podmíněné propuštění bude možné jen na návrh státního zástupce nebo ředitele věznice a za podmínek uvedených v § 61 odst. 1 písm. a) nebo b) trestního zákona. Při podmíněném propuštění stanoví soud zkušební dobu na jeden rok až pět let.

Výkon dohledu zejména při podmíněném upuštění od potrestání s dohledem, podmíněném odsouzení s dohledem a podmíněném propuštění s dohledem a podmíněném upuštění od výkonu zbytku trestu zákazu činnosti nebo zákazu pobytu s dohledem, ale i v jiných případech, kdy bude uložen, provádí Probační a mediální služba. Pomoc a poradenství obviněnému probační úředník soustřeďuje na přípravu a realizaci individuálně pro něho připravených programů. Při výkonu dohledu spojuje probační úředník kontrolu s vedením a pomocí odsouzenému. Poruší-li odsouzený, kterému byl uložen dohled, závažně nebo opakovaně podmínky dohledu nebo přiměřená omezení či povinnosti, informuje o tom probační úředník bez zbytečného odkladu předsedu senátu soudu, který dohled uložil. V případě méně závažného porušení stanovených podmínek a omezení může probační úředník udělit obviněnému výstrahu; tyto výstrahy však mohou být uděleny nejvýše dvě v průběhu jednoho roku. Udělení výstrahy podle návrhu zákona není rozhodnutím podle trestního řádu. V návaznosti na ustanovení § 18 odst. 5 se upravuje příslušnost soudu mládeže a způsob rozhodování o změně nebo zrušení výchovných opatření, jestliže se ukáže, že úplné nebo včasné plnění výchovného opatření je pro mladistvého nemožné nebo je nelze na něm spravedlivě požadovat.

K § 83 až 88:

V těchto ustanoveních je upraven výkon ochranné výchovy a rozhodování o upuštění od jejího výkonu, o propuštění z ochranné výchovy, o podmíněném umístění mimo výchovné zařízení a o podmíněném upuštění od ochranné rodinné výchovy, o prodloužení ochranné výchovy a o změně ochranné výchovy. Příslušná ustanovení byla v podstatě převzata z platné právní úpravy a byla jen upravena vzhledem k nové formě ochranné výchovy (zavedení ochranné rodinné výchovy) a změnám ve způsobu jejího výkonu.

K § 89:

V tomto ustanovení se v návaznosti na § 35 odst. 2 přebírá platná právní úprava o zahlazování odsouzených mladistvých.

K § 90:

Hlava třetí o trestní odpovědnosti mladých dospělých a o řízení v trestních věcech mladých dospělých je v návrhu zákona pojata tak, že obsahuje jen některé odchylky od obecného způsobu úpravy řízení proti mladistvým, a proto toto ustanovení stanoví, že neobsahuje-li tato hlava ustanovení zvláštní, užije se i na trestní odpovědnost mladých dospělých a řízení v trestních věcech mladých dospělých ustanovení tohoto zákona o mladistvých a o řízení v trestních věcech mladistvých.

Odchylky týkající se mladých dospělých a odlišnosti řízení vedeného proti nim oproti řízení v trestních věcech mladistvých jsou dány tím, že by se ve většině případů mělo jednat o osoby již rozumově a duševně vyspělejší.

K § 91:

U mladých dospělých se nepoužije označení trestných činů jako provinění a trestů jako trestních opatření. Trestným činem mladého dospělého je stejně jako u dospělých trestný čin vyššího než nepatrného stupně nebezpečnosti.

Dále se nepoužije zvláštního ustanovení § 4 o trestní odpovědnosti mladistvého, neboť s ohledem na rozumovou a mravní vyspělost osob zařazovaných do kategorie mladých dospělých již nepřichází v

úvahu.

S přihlédnutím k tomu, že trestní odpovědnost mladistvých se vztahuje na trestné činy obdobně jako je to u dospělých, neužije se ani zvláštního ustanovení § 7 o promlčení trestního stíhání, když u mladých dospělých není důvod zkracovat promlčecí doby. Naproti tomu ustanovení § 6 o zániku trestnosti lze použít i u mladých dospělých.

K § 92:

Trestní sazby trestu odnětí svobody se u méně závažných trestných činů snižují jen na tři čtvrtiny, zatímco u zvláště závažných trestných činů zůstávají ve stejném rozsahu jako u dospělých. Tím je na jedné straně zajištěná dostatečná diferenciacie a na druhé straně i ochrana společnosti vůči pachatelům zvláště závažných trestných činů (srov. § 41 odst. 2 tr. zák.). Ze stejného důvodu se i výjimečný trest mladým dospělým ukládá podle trestního zákona. U ostatních trestů platí nesnížené sazby uvedené v trestním zákoně. V trestních věcech mladých dospělých neplatí omezení stanovená tímto zákonem pro ukládání peněžitého trestu a pro jeho přeměnu na náhradní trest odnětí svobody. Peněžitý trest může být stanoven ve formě denních sazeb ve výši 500 až 5 000 Kč na čtyři až tisíc dnů (srov. i důvodovou zprávu k § 28).

Do návrhu zákona se z platné právní úpravy obdobně přejímá upravené ustanovení o ukládání úhrnného nebo souhrnného trestního opatření mladistvému, který spáchal provinění, jednak před tím, než překročil osmnáctý rok svého věku, jednak po tom, co tento věk dovršil, i pro mladé dospělé, aby byla zachována výhoda snížených trestních sazeb.

Na promlčení výkonu trestu se užije ustanovení trestního zákona a nikoli ustanovení § 35 návrhu zákona, a to ze stejných důvodů jako u promlčení trestního stíhání.

Ustanovení o zvláště nebezpečném recidivistovi se u mladých dospělých (stejně jako u mladistvých) nepoužijí (§ 41 a § 42 tr. zák.).

Odůvodňují-li to naproti tomu zvláštní okolnosti případu a osoba obviněného, lze mladému dospělému uložit trest pod dolní hranicí trestní sazby i bez splnění podmínek stanovených trestním zákonem.

K § 93:

Vzhledem k věku mladého dospělého mu již nelze uložit ochrannou výchovu.

K § 94:

Také mladému dospělému lze zásadně ukládat výchovná opatření jako mladistvému, s výjimkou napomenutí s výstrahou, které s přihlédnutím k osobám zařazeným do kategorie mladých dospělých se nejvíce hodí k vyřizování trestných činů.

K § 95:

Řízení v trestních věcech mladých dospělých se řídí stejnými pravidly jako řízení v trestních věcech mladistvých, nestanoví-li tento zákon jinak. Ustanovení o příslušném orgánu sociálně-právní ochrany dětí a o zákonném zástupci se neužijí. Důvodem nutné obhajoby není na rozdíl od řízení proti mladistvým sama o sobě skutečnost, že jde o řízení proti mladému dospělému. Jinak platí, že mladý dospělý musí mít, je-li tu důvod nutné obhajoby, obhájce již od sdělení obvinění.

O zahájení trestního stíhání je třeba vyrozumět Probační a mediační službu, nikoli však ve všech případech, ale pouze ve vhodných případech, kdy přichází v úvahu alternativní řešení trestní věci nebo uložení alternativního opatření.

Vzhledem k vyspělosti osob zařazených do kategorie mladých dospělých se v řízení proti mladým dospělým neužijí ustanovení o ochraně soukromí mladistvých a zákazu zveřejňování informací o

trestním řízení (§ 53 až 55).

V řízení o trestních věcech mladých dospělých neplatí zákaz vydat trestní příkaz. Hlavní líčení lze konat v nepřítomnosti mladého dospělého za obecných podmínek § 202 odst. 2 až 5 trestního řádu.

K § 96:

Pokud jde o vazební řízení v trestních věcech mladých dospělých se neužije ustanovení o náhradě vazby umístěním v péči důvěryhodné osoby, ani ustanovení tohoto zákona o postavení, právech a povinnostech příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí a zákonného zástupce obviněného. Pro lhůty trvání vazby platí obecná právní úprava.

K § 97:

Do návrhu se přejímá obdobná úprava jako u mladistvých, kdy se neužije zvláštních ustanovení o trestním řízení proti mladým dospělým. Zánik trestnosti a hranice trestní sazby ve vztahu k trestnému činu spáchanému před dovršením dvacátým prvním rokem se však vždy posoudí podle tohoto zákona.

Soud mládeže může na návrh státního zástupce postoupit trestní věc mladého dospělého obecnému soudu, jestliže jde o zvláště závažný trestný čin, spáchaný zavrženíhodným způsobem, ze zavrženíhodné pohnutky nebo s těžkými nebo těžko napravitelnými následky a vyžaduje to zájem mladého dospělého nebo veřejný zájem, čímž je umožněno, aby tyto mimořádně závažné trestní věci projednaly obecné soudy. V zájmu zachování specifického přístupu k řešení jejich trestních věcí se toto rozhodnutí ponechává v pravomoci soudů mládeže.

K § 98:

Nepodmíněný trest odnětí svobody uložený mladému dospělému bude vykonán ve věznici společně s dospělými s uplatněním vnitřní diferenciací. U výkonu vazby je pak umožněno, aby mladý dospělý mohl být ve vazbě umístěn i společně s osobami, které překročily dvacátý rok věku. Bude tedy na příslušných orgánech, aby přihlédly ke konkrétním okolnostem případu a osobě mladého dospělého při jeho umístění pro výkon vazby.

K § 99 až 106:

V řízení proti dětem mladším patnácti let, které se měly dopustit činu jinak trestného, postupuje soud mládeže podle zvláštních právních předpisů upravujících občanské soudní řízení, neboť děti mladší patnácti let nejsou trestně odpovědné, a proto proti nim nelze vést trestní řízení.

Zákon nově vymezuje škálu opatření, které lze přijmout vůči dětem, které nejsou trestně odpovědné a dopustily se činu jinak trestného (na jiné protiprávní činy se použije obecných předpisů).

Rozhodování v těchto věcech je svěřeno soudům mládeže ovšem s tím, že budou postupovat podle občanského soudního řádu. Tato právní úprava je motivována potřebou včas reagovat na delikventní projevy dětí, vytvořit podmínky pro dokončení jejich řádné výchovy a vybudování jejich sociálního zázemí tak, aby se předešlo páchání jejich trestné činnosti v budoucnu.

Zákon předpokládá, že řízení se bude zahajovat na návrh státního zástupce, ale soud mládeže bude moci zahájit i řízení bez návrhu, jak je v opatrovnickém řízení obvyklé. Podá-li návrh na zahájení řízení někdo jiný než státní zástupce soud mládeže řízení zastaví. To však nevylučuje, aby soud

mládeže na základě takového podnětu zahájil řízení i bez návrhu státního zástupce.

Vychází se totiž ze zásady, že dopustí-li se dítě mladší patnácti let činu jinak trestného, soud mládeže vždy takovou věc projedná a učiní opatření potřebná k jeho nápravě, pokud nebude považovat za dostačující již projednání věci před ním nebo před státním zástupcem. Opatřeními ukládanými dětem mladším patnácti let mohou být výchovná opatření ukládané podle § 42 až 46 zákona o rodině, nařízení dohledu probačního úředníka, zařazení dítěte do vzdělávacího nebo jiného vhodného výchovného programu, anebo nařízení ochranné výchovy. Tato opatření bude moci soud mládeže učinit v občanském soudním řízení po předchozím pedagogicko-psychologickém vyšetření osoby mladší patnácti let.

Do zákona se přebírá úprava ochranné výchovy ve smyslu § 86 tr. zák.

V případě, je-li to vhodné vzhledem k ohrožení vývoje jeho osobnosti, lze současně uložit opatření podle zákona o rodině v návaznosti na zákon o sociálně právní ochraně dětí za splnění tam stanovených podmínek. Soud mládeže může upustit od uložení opatření, postačuje-li dosažení účelu tohoto zákona projednání činu dítěte státním zástupcem nebo před soudem mládeže.

Vzhledem k tomu, že řízení vedené proti dětem mladším patnácti let je svou povahou občanskoprávním řízením, zákon upravuje též okruh účastníků řízení. S přihlédnutím k tomu, že jde o řízení, které navazuje na údajné spáchání činu jinak trestného dítětem mladším patnácti let, kdy se řeší i důležité právní otázky, zda jde o čin jinak trestný a zda takový čin spáchalo dítě mladší patnácti let, je třeba, aby opatrovníkem dítěte pro řízení byl ustanovován především advokát.

V řízení proti dítěti mladšímu patnácti let je třeba dodržet záruky spravedlivého procesu, které však musí být stanoveny s přihlédnutím k tomu, že jde o občanskoprávní řízení. Dítě mladší patnácti let by mělo být v řízení zásadně vyslechnuto s výjimkou, pokud bylo jeho jednání, v němž je spatřován čin jinak trestný, spolehlivě prokázáno jinak. Jeho názor ve věci musí však být i v takovém případě v průběhu řízení zjištěn.

V řízení je nutno chránit soukromí dětí mladších patnácti let ve stejném rozsahu jako u mladistvých, a proto ustanovení § 100 odst. 3 návrhu zákona odkazuje na obdobné použití § 53 až 55 návrhu zákona. V případě porušení těchto ustanovení v řízení vedeném ve věci dítěte mladšího patnácti let se uplatní postih za přestupek na úseku soudnictví mládeže (srov. část čtvrtou návrhu zákona).

Také v řízení proti dětem mladším patnácti let může být výsledkem řízení o uložení opatření dítěti mladšímu než patnáct let, uveřejněn ve veřejných sdělovacích prostředcích jen po právní moci rozhodnutí, kterým bylo řízení skončeno, a jen bez uvedení jména a příjmení dítěte, dalších účastníků řízení a jejich opatrovníků nebo jiných zástupců. Výjimky z těchto zákazů může povolit v odůvodněných případech soud mládeže, který však tak učiní neformálně a nevydává o tom rozhodnutí.

Zákon také upravuje odměnu, náhradu hotových výdajů a náhrada za promeškaný čas ustanoveného advokáta, kterou je povinen uhradit stát. Jejich výši a podmínky stanoví vyhláška č. [177/1996 Sb.](#), o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů. Výše odměny se přitom řídí ustanoveními tohoto zvláštního právního předpisu o mimosmluvní odměně. V odůvodněných případech stát poskytne advokátu na jeho žádost přiměřenou zálohu.

V odůvodněných případech má pak stát regres vyplacené odměny, náhrady hotových výdajů a náhrady za promeškaný čas proti dítěti, jeho zákonným zástupcům, osobám, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy nebo jiné obdobné péče, popřípadě proti dalším osobám, o jejichž právech a povinnostech bylo v řízení jednáno, bylo-li uloženo některé z opatření uvedených v § 103 odst.1, lze-li to po nich spravedlivě žádat a odůvodňují-li to jejich majetkové poměry. Byla-li náhrada nákladů uložena více osobám, jsou ji povinny poskytnout státu společně a nerozdílně.

K § 107 až 108:

V tomto článku se zakotvuje výkladové pravidlo, podle kterého pojmem "trest" používaným v jiných

právních předpisech, se podle povahy věci rozumí též trestní opatření podle navrhovaného zákona (blíže viz § 24 návrhu). Obdobně je tomu i s pojmem trestní řízení.

Současně je třeba řešit otázku, zda dnem účinnosti navrhovaného zákona se má i v oblasti řízení postupovat podle tohoto zákona nebo zda ve věcech, v nichž již byla podána obžaloba, se má postupovat podle dosud platných předpisů. Druhá varianta se jeví jako přijatelnější nejen z hlediska procesní ekonomie a rychlosti řízení a proto ji navrhovaný zákon preferuje. Uvedené pravidlo se však nevztahuje na oblast hmotněprávní (viz § 16 a násl. trestního zákona).

Výslovně se zde dále zdůrazňuje, že na zápis do seznamu fyzických osob jiných než rodičů, kterým může být mladistvý nebo dítě mladší patnácti let svěřeno do ochranné rodinné výchovy (§ 17 odst. 3), se nevztahují obecné předpisy o správním řízení.

K části druhé (§ 109)

K bodu 1 a 2:

V ustanoveních o polehčujících a přitěžujících okolnostech se polehčující okolnost podle § 33 písm. b) tr. zák. a přitěžující okolnost podle § 34 písm. h) tr. zák. upravují tak, aby odpovídaly nové kategorii mladých dospělých.

K bodu 3:

Úprava obsažená v novelizovaném ustanovení § 65 odst. 2 tr. zák. se přebírá s drobnou úpravou do ustanovení § 6 tohoto návrhu zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

K bodu 4 až 6:

Vzhledem k tomu, že úprava trestní odpovědnosti mladistvých a mladých dospělých bude nadále obsažena v tomto zvláštním zákoně, v hlavě sedmé obecné části trestního zákona nazvané nyní "Trestní odpovědnost mladistvých a mladých dospělých" bude obsažen jen odkaz na zvláštní zákon o soudnictví ve věcech mládeže

K bodu 7 a 8:

V souladu s tím, že trestní odpovědnost mladistvých a mladých dospělých, jakož i činy jinak trestné spáchané dětmi mladšími patnácti let zpravidla souvisí s nedostatkem v péči rodičů, popř. i dalších osob z jejich okolí, prohlubuje se a zpřesňuje se právní úprava skutkové podstaty trestného činu ohrožování mravní výchovy mládeže podle § 217 tr. zák., a to zejména v tom směru, že trestné bude i závažné porušení povinnosti pečovat o osobu mladší než osmnáct let, přičemž budou do tohoto ustanovení doplněny i potřebné okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby.

V novém ustanovení § 217b tr. zák. bude sankcionováno po vzoru zahraničních právních úprav (např. ve Švédsku nebo v Rakousku) jednání pachatele, který nabídne, slíbí nebo poskytne osobě mladší osmnácti let za pohlavní styk, pohlavní sebeukájení, obnažování nebo jiné srovnatelné chování úplatku nebo jinou výhodu či prospěch, neboť takové jednání, které se u nás v posledních letech značně rozšířilo, zpravidla vede k výraznému mravnímu ohrožení takového dítěte a k narušení jeho hodnotového systému. Jeho trestní postih je v souladu s trendy prohlubujícími ochranu dětí a mládeže před takovým jednáním v sexuální oblasti.

Ustanovení § 217c tr. zák. vyjadřuje obecnou právní zásadu, že nemůže být trestná osoba, k jejíž ochraně je příslušné trestněprávní ustanovení určeno.

K části třetí (§ 110)

K bodům 1 až 4:

V souladu s tím, že právní úprava týkající se řízení ve věcech mladistvých se komplexně přebírá do zákona o soudnictví ve věcech mládeže (srov. § 42 odst. 3, 4 návrhu zákona), se v ustanoveních § 36 odst. 1 a § 36 odst. 1 a 2 tr. řádu o nutné obhajobě zrušují ustanovení o nutné obhajobě mladistvých, včetně ustanovení o nutné obhajobě v řízení vykonávacím a v řízení o stížnosti pro porušení zákona, v řízení o dovolání a v řízení o návrhu na povolení obnovy.

Na tyto změny navazuje i úprava v bodu 4 novely týkající se odkazu v novelizovaném ustanovení § 265r odst. 3 tr. řádu, pojednávajícím o dovolání, na ustanovení § 36a odst. 2 tr. řádu o nutné obhajobě v řízení o stížnosti pro porušení zákona, v řízení o dovolání a v řízení o návrhu na povolení obnovy.

K bodům 5 až 7:

Vzhledem k tomu, že úprava trestního řízení ve věcech mladistvých a mladých dospělých bude nadále obsažena v tomto zvláštním zákoně, v hlavě dvacáté první trestního řádu nazvané nyní "Řízení ve věcech mladistvých a mladých dospělých" bude obsažen jen odkaz na zvláštní zákon o soudnictví ve věcech mládeže.

K bodu 8:

V návaznosti na § 64 tohoto návrhu zákona o soudnictví ve věcech mládeže, který obsahuje zákaz vydání trestního příkazu v trestní věci mladistvého, se upravuje znění § 314e odst. 4 tr. řádu.

K bodům 9 a 10:

V oddílu pátém hlavy dvacáté první trestního řádu o vykonávacím řízení se zrušují ustanovení o výkonu ochranné výchovy, která budou nyní obsažena v ustanoveních § 82 až 87 tohoto návrhu zákona.

K bodům 11 a 12:

V návaznosti na ustanovení § 88 návrhu zákona o zahlazení odsouzení mladistvého se zrušují příslušné části ustanovení § 363 a 364 tr. řádu pojednávající o zahlazení odsouzení mladistvého.

K části čtvrté (§ 111)

K § 26:

V tomto ustanovení zákona o přestupcích je formulována nová skutková podstata přestupků na úseku soudnictví mládeže, která pokutou až do výše 50 000 Kč sankcionuje toho, kdo v rozporu se zákonem uveřejní zprávu o provinění spáchaném mladistvým nebo zprávu z řízení ve věci mladistvého nebo dítěte mladšího patnácti let, a uvede přitom jeho jméno nebo jiné okolnosti, z nichž lze usuzovat na jeho osobu, nebo kdo uveřejní podobiznu mladistvého či dítěte mladšího patnácti let. Tato skutková podstata navazuje na ustanovení § 53 až 55 návrhu zákona o ochraně soukromí mladistvých, když sankcionuje nedodržení těchto ustanovení, pokud jde o zveřejňování jména nebo takových okolností, která by mohly vést ke ztotožnění mladistvého, v důsledku čehož by bylo ohroženo dosažení účelu řízení ve věcech mladistvých a respektování požadavku ochrany osobnosti mladistvého.

K části páté (§ 112)

Změny navrhované v zákonu č. [169/1999](#) Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. [359/1999](#) Sb., přímo vyplývají z vymezení účelu trestního opatření odnětí svobody a ze zvláštností jeho výkonu (viz zejména § 1 odst. 2, § 25 a 77 návrhu).

K části šesté (§ 113)

Změna § 26 zákona č. [293/1993](#) Sb., o výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů, přímo navazuje na obsah § 52 návrhu.

K části sedmé (§ 114)

Datum účinnosti je stanoven s přihlédnutím k předpokládané délce legislativního procesu a k potřebě delší legisvakance, během níž bude třeba provést nezbytná organizační a personální opatření.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Podmínky pro uložení trestu vyhoštění cizince](#)
- [Zamyšlení nad systémem alternativních trestů: poznámky na pozadí mezinárodní vědecké konference „Rethinking Sentencing: Are We Getting Justice Right?“](#)
- [Správné určení počátku běhu lhůty pro podání stížnosti proti usnesení soudu, kterým se nařizuje výkon trestu odnětí svobody](#)
- [Rozšiřování státní moci při implementaci acquis EU: český fenomén gold-platingu na příkladu konfiskační směrnice](#)
- [Změna způsobu určování výše peněžité pomoci obětem: Řešení všech dosavadních problémů?](#)
- [Uplatnění adhezního nároku v trestním řízení a správním řízení](#)
- [Novela § 196 trestního zákoníku: racionální korekce, nebo oslabení ochrany dítěte?](#)

- [Vybrané aspekty trestného činu podvodu podle § 209 TrZ ve světle judikatury](#)
- [Zásadní novinky v oblasti trestní odpovědnosti právnických osob v roce 2026](#)
- [Kauza Skender Bojku: Putativní nutná obrana optikou ÚS](#)
- [Novela zákona o trestní odpovědnosti právnických osob](#)